

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Autor práce: Bc. Vykhoryev Maksym

Srovnání postavení České národní banky a centrální banky Ukrajiny

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Pavlína Vondráčková

Katedra: Katedra finančního práva a finanční vědy

Datum vypracování práce: 27.03.2009

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma

„Srovnání postavení České národní banky a

centrální banky Ukrajiny “

jsem vypracoval samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály

uvádím v přiloženém seznamu literatury.

V Praze dne 27.03.2009

Maksym Vykhoryev

Poděkování

Rád bych zde poděkoval vedoucímu mé diplomové práce

Pavlině Vondráčkové

za cenné rady a za poskytnutí nezbytných údajů.

Obsah

Úvod	6
I. Historie centrálního bankovníctví	9
1.1 Základní charakteristika centrální banky	9
1.2 Dějiny Ukrajiny	13
1.3 Centrální bankovníctví v Rakousko - Uhersku	15
1.4 Centrální bankovníctví v Československu	19
1.5 Centrální bankovníctví v Ruské říši	21
1.6 Centrální bankovníctví v Sovětském svazu	23
1.7 Centrální banka na Ukrajině	26
II. Centrální banka Ukrajiny a její funkce	27
2.1 Organizační struktura	29
2.2 Zákon o Národní bance Ukrajiny	31
2.3 Funkce Národní banky Ukrajiny	32
2.3.1 Povinné minimální rezervy	32
2.3.2 Pravidla solventnosti (likvidnosti) komerčních bank	33
2.3.3 Monetární politika	33
2.3.4 Emisní monopol na tisk papírových peněz	34
2.3.5 Dohled nad banky	35
2.3.6 Banka státu	37
2.3.7 Banka bank	37
2.3.8 Věřitel poslední instance	38
2.4 Nezávislost Národní banky Ukrajiny	39
2.4.1 Osobní nezávislost	40
2.4.2 Institucionální nezávislost	41
2.4.3 Funkční nezávislost	41
2.5 Kapitálová přiměřenost	42
III. Postavení České národní banky a její srovnání s centrální bankou Ukrajiny	44

IV. Finanční krize na Ukrajině	48
4.1 Základní charakteristika ukrajinské ekonomiky	50
4.2 Situace v ukrajinském bankovníctví	52
4.3 Krize v zemích bývalého Sovětského svazu	54
4.4 Ruská centrální banka	56
Závěr	64
Požité zdroje a literatura:	66
Literatura:	66
Elektronické zdroje:	67

Úvod

Pocházím z hlavního města Ukrajiny, ale v současné době studuji v České republice. Má diplomová práce bude věnována centrální bance na Ukrajině. Ve své práci chci prozkoumat existující stav v centrálním bankovníctví Ukrajiny a podívat se na jeho historický vývoj.

Toto téma jsem vybral z toho důvodu, že ekonomika mé země se ocítila v hluboké krizi a centrální banka je jedna z institucí, která je schopna ji vyřešit. Během psaní této práce jsem zjistil, že v současné odborné české literatuře chybí popis ukrajinské centrální banky, hlavně chybí její srovnání s ostatními centrálními bankami ostatních zemí bývalého Sovětského svazu a centrální banky České republiky. Z toho důvodu si myslím, že toto téma osloví především českou odbornou veřejnost a poskytne jí základní přehled o systému centrálního bankovníctví mé země.

Ukrajina je jedním z největších států ležících v Evropě. Území Ukrajiny bylo velmi dlouhou dobu rozděleno mezi sousedními státy. Dějiny samostatné Ukrajiny začínají až v roce 1991. Na jednu stranu to není úplně ideální situace z hlediska národní kultury, na druhou stranu dějiny Ukrajiny jsou velice zajímavé, jelikož jsou velmi bohaté na historické události.

Centrální banka je, z mého osobního hlediska, spolu s ministerstvem financí nejdůležitějšími subjekty státní správy, protože přímo ovlivňují hospodářskou situaci v zemi. Z toho důvodu jsem se rozhodl poměrně podrobně rozebrat funkce, úkoly a hlavní charakteristiky centrální banky.

Následně bych se podíval na historii Ukrajiny. Účelem této práce není poskytnout přehled o dějinách mého národa, ovšem jak všichni dobře víme, budoucnost nemůže existovat bez minulosti. Kromě toho se historie velice často opakuje, proto problémy, se kterými se potýkali naši předci, se mohou vyskytnout i dnes. Z toho důvodu jsem se rozhodl, že historii bude věnována patřičná pozornost, především historickým událostem, které měly bezprostřední vliv na centrální bankovníctví nebo na hospodářství.

Jak jsem již psal, území mé země bylo rozděleno mezi sousedními státy. Z toho důvodu je absolutně pochopitelné, že centrální bankovníctví existující v těchto zemích ovlivňovalo ukrajinské území. Největší vliv na Ukrajinu měly následující země: císařské Rusko, Rakousko - Uhersko, Československo.

Během existence Sovětského svazu sice existovala na Ukrajině centrální banka, ale neměla téměř žádné pravomoce. Území Ukrajiny bylo okupováno fašistickým Německem a Maďarskem. Vliv těchto dvou posledních států považuji za zanedbatelný, proto jim nebude věnována pozornost. Zdá se mi, že ze všech zmíněných zemí mělo Rakousko - Uhersko nejlepší systém. Zkusím zamítnout nebo potvrdit tuto hypotézu.

Další věc, která mě zajímá, se týká závislosti centrální banky na výkonné moci. Zdá se mi, že nezávislost centrální banky je přímo určena existujícím politickým režimem.

V současné době ve světě panuje velmi silná krize. Mnoho podniků propouští své zaměstnance, ukončuje svou investiční činnost atd. Krize v mé zemi začala u nejslabšího článku hospodářství – komerčních bank, proto bych chtěl uvést čtenáře do této problematiky.

Ekonomiky států bývalého Sovětského svazu jsou si velice podobné a dosud mají silnou vzájemnou závislost. V další části bych rád seznámil čtenáře s vývojem ekonomiky a centrálních bank v těchto zemích. Největší část mého výkladu zabere centrální banka Ruské federace, která je dle mého osobního názoru největší a kromě toho je nejlépe připravena na krizi. Pokusím se ověřit tuto hypotézu.

Poslední část práce bude věnována porovnání české a ukrajinské centrální banky. Podle mě je porovnání daleko lepší způsob odhalení nedostatků, než prostý popis problému.

Historie bankovního systému Ukrajiny není dlouhá, ale je velmi poučná. Během poměrně krátké doby, hned po vyhlášení nezávislosti, bylo zapotřebí obnovit celý systém centrálního bankovníctví a oddělit se od sovětského modelu.

Dlouhou dobu území Ukrajiny bylo rozděleno mezi sousedními státy: část patřila carskému Rusku, Polsku, část Rakousko - Uhersku a následně Československu. Nějakou dobu část ukrajinského území patřilo Maďarsku a fašistickému Německu. Právě proto, když se bavíme o historii bankovníctví, měli bychom rozlišovat bankovní sektor na země, jejichž součástí byla Ukrajina. Kvůli této skutečnosti má práce bude rozdělena na kapitoly věnované centrálním bankám v těchto zemích.

Historie centrálního bankovníctví v mé zemi je nerozlučně spojeno s dějinami, proto bych chtěl věnovat dějinám Ukrajiny aspoň několik stránek. Účelem této práce není poskytnout přehled o všeobecných dějinách Ukrajiny, z toho důvodu se zaměřím pouze na podstatné věci nebo na skutečnosti, které přímo ovlivnily systém bankovníctví.

Následně bych se soustředil na vývoj centrálního bankovníctví ve státech, kterým v minulosti patřila část území Ukrajiny. Největší část historického pohledu do minulosti ukrajinského centrálního bankovníctví bych věnoval rakouskému a následně českému systému. Část ukrajinského území ve své době patřila Maďarsku a Polsku, ale dle mého osobního názoru se jednalo spíše o krátkou dobu, která moc neovlivnila dějiny centrálního bankovníctví, a proto nebudu věnovat čas těmto systémům. Dále bych vymezil novodobý vývoj ukrajinského bankovníctví, který začal od konce 2. světové války a trvá až do dnes.

Dle mého osobního názoru, pokud se bavíme o úrovni rozvoje bankovníctví, z výše zmíněného výčtů zemí, systém rakouského centrálního bankovníctví byl nejlepším. Danou hypotézu se pokusím potvrdit v této části práce.

Je pochopitelné, že dějiny centrálního bankovníctví jsou daleko kratší v porovnání s dějinami komerčního bankovníctví. Centrální banky začaly hrát významnou roli v hospodářství zemí až ve druhé polovině 19. století. Před tím se jednalo spíše o funkci „pokladníka“ pro nějakého evropského panovníka. Musím poznamenat, že i v současné době v některých evropských zemích centrální banka plní funkci pokladny. Toto tvrzení platí pro ukrajinského souseda – Bělorusko. V této zemi je i v 21. století centrální banka přímo podřízena a odpovídá za své funkce prezidentovi.

Moderní svět nemůžeme pochopit, aniž bychom znali naši minulost. Pochopení minulosti nebo problémů které existovaly a byly úspěšně vyřešeny, dokáže pomoci v nalezení správného a efektivního řešení nebo poukáže na potenciální hrozby současnosti.

I. Historie centrálního bankovníctví

1.1 Základní charakteristika centrální banky

Centrální banky začaly vznikat zpravidla za účelem centralizace emise bankovek do jedné banky. Lze vyčlenit 2 důvody vzniku centrálních bank. Centrální banky vedly státní pokladnu, která byla velice často pokladnou panovníka. Druhý důvod spočíval ve výsadní emisi bankovek. Právo řazení peněz od té doby přecházelo ze státní pokladny na centrální banku.

Centrální banky mohly být založeny jako zcela nové instituce, mohly se skládat z několika bank nebo některá z bank mohla být pověřena výkonem funkce. Velice zajímavou centrální bankou je americký Federální rezervní systém, který se skládá ze 12 poboček, které ovšem mají jednotné řízení.

Souhrnu všech bank existujícímu nebo působícímu v dané ekonomice říkáme bankovní soustava. Téměř všechny země v současné době mají dvouступňový systém. To znamená, že účely a pravomoce jsou rozděleny mezi centrálními a komerčními bankami (centrální banky nepřejímají vklady od občanů a komerční banky nemají emisní právo na peníze). Ale nebylo tomu tak vždy. V socialistických ekonomikách neexistovaly soukromé banky, proto centrální banky poskytovaly půjčky nebo přijímaly vklady od obyčejných občanů.

Na rozdíl od novověku, centrální banky plní v současné době celou řadu funkcí. Rád bych se zastavil a věnoval několik řádků těm nejzákladnějším: emisní funkci, funkci banky bank, funkce vrcholného subjektu měnové politiky, reprezentační funkce, provádění devizových intervencí.

První funkce je emisní. První emisní monopol dostala rakouská centrální banka v roce 1817. Centrální banka Rakouska je vlastně bankou státu. Původně centrální banka spravovala pouze pokladnu panovníka, teď vede účty orgánů státní správy, spravuje státní dluh atd. Centrální banka je vrcholný subjekt měnové politiky, který pomocí svých nástrojů dokáže velice silně ovlivňovat ekonomickou situaci v zemi. Pod pojmem měnová politika rozumíme proces, kde centrální banky působí svými nástroji na komerční banky za účelem splnění svého cíle. Nástrojů měnové politiky je celá řada, ale lze je rozlišit do 3 skupin: přímé, nepřímé a

smíšené. Do nepřímých zařazujeme např. operace na volném trhu, diskontní nástroje a kurzové intervence. Do přímých zařazujeme nástroje, které jsou uplatňovány přímo na nějakou banku nebo skupinu bank. Do smíšených patří ostatní nástroje. Centrální banky dále plní funkci „banky bank“. Tato funkce spočívá v přijímání vkladů od komerčních bank, poskytování úvěrů komerčním bankám atd. Centrální banka dohlíží nad bankovní soustavou v ekonomice: reguluje vstup do odvětví, povinně pojišťuje vklady fyzických osob atd. Centrální banka státu spravuje devizové rezervy a pomocí intervencí dokáže výrazně ovlivňovat kurz domácí měny. Nakonec centrální banka prostřednictvím svých mluvčích reprezentuje stát jak navenek, tak i uvnitř ekonomiky.

Zjednodušená bilance centrální banky je uvedena v následující tabulce č. 1.

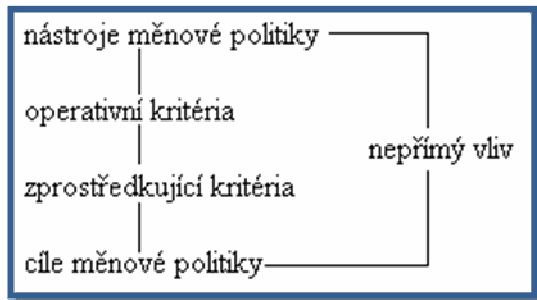
Tabulka 1:

Aktiva	Pasiva
Nakoupené cenné papíry	Hotovostní oběživo
Poskytnuté domácí úvěry	Rezervy bank
Úvěry do zahraničí	Vklady státu
Devizové rezervy	Vklady zahraničních subjektů
Zlaté rezervy	Emitované vlastní cenné papíry
Ostatní aktiva	Ostatní cenné papíry

Zdroj: Z. REVENDA a kol., *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, 4. Vydání, Praha management Press, 2005, ISBN 80-7261-132-1

Hlavním cílem měnové politiky je zpravidla stabilita kupní síly domácí měny (resp. domácí cenové hladiny). Ale pochopitelně mohou existovat i další cíle, zejména: hospodářský růst, plná zaměstnanost, vyrovnaná platební bilance atd. Centrální banka uskutečňuje tzv. transmisní mechanismus, který je zobrazen na následujícím obrázku:

Obrázek 1:

Zdroj: Z. REVENDA a kol., *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, 4. Vydání, Praha management Press, 2005, ISBN 80-7261-132-1

Jak je patrné z daného obrázku, centrální banka nemá na rozdíl od vlády možnost působit přímo na hospodářství země. Ale měla by použít operativní kritéria, která následně ovlivní zprostředkující kritéria. Z tohoto důvodu byly vytvořeny požadavky na měnová kritéria:

- 1) Měřitelnost a rychlá dostupnost
- 2) Stabilita vztahu v kauzálním řetězci
- 3) Plná kontrolovatelnost ze strany centrální banky
- 4) Rychlejší reakce zprostředkujícího kritéria než konečného cíle měnové politiky.

Samozřejmě během provádění měnové politiky dochází k časovým prodlevám. Těmto prodlevám říkáme časová zpoždění. Důvodů časových zpoždění je celá řada. Ekonomická teorie je rozděluje do 3 oblastí: poznávací, rozhodovací a přizpůsobovací. První důvod je poměrně jasný: zjištění a následná důkladná analýza dostupných informací zabere nějakou dobu. Rozhodovací a realizační zpoždění vycházejí z nezávislosti centrální banky rychle rozhodnout v dané situaci. Přizpůsobovací (reakční) zpoždění vznikají z toho důvodu, jak jsem již psal, že centrální banka neovlivňuje přímo situaci v ekonomickém sektoru státu, ale musí to dělat zprostředkovaně.

1.2 Dějiny Ukrajiny

Kapitolu věnovanou všeobecným dějinám Ukrajiny jsem vytvořil na základě internetových stránek wikipedia.org, vycházel jsem z 3 verzí stránek: ruské, české a ukrajinské.

Obrázek 2: Chánův palác na Krymu

Zdroj: wikipedia.org, [28. 2. 2009].

První státní zřízení na území dnešní Ukrajiny bylo vytvořeno v 9. století našeho letopočtu. Stát měl název Kyjevská Rus. V době existence daného státu došlo k velkému rozvoji hospodářství země, obchodníci z Kyjevské Rusi obchodovali s Římem, Vikingy atd. Většina území Ukrajiny bylo ve 13. století zničeno mongolskými (tatarskými) nájezdníky. Valná část Ukrajiny se po úpadku Zlaté hordy (státu tatarských nájezdníků) stala součástí Litevského velkoknížectví. Jih Ukrajiny byl ovládnán Krymským chanátem.

Na konci roku 1648 došlo k velkému povstání proti polské nadvládě, které vedl Bohdan Chmelnický. Chmelnickému se povedlo v několika těžkých bitvách porazit polské vojsko, ale byl poražen v bitvě u Berestečka. Z tohoto důvodu se obrátil k ruskému carovi s prosbou o pomoc.

K carskému Rusku se připojila levobřežní Ukrajina (země byla tehdy přechodně rozdělena podle řeky Dněpru), na konci 18. století po rozdělení Polska byla téměř celá západní Ukrajina včleněna do Habsburské monarchie. Ruská carevna zlikvidovala na konci

stejného století tatarskou moc na jihu a založila několik měst, které hrají významnou roli v hospodářském životě současné Ukrajiny: Oděsa, Dněpropetrovsk a Sevastopol.

V 19. století došlo, stejně jako i ve zbytku Evropy, k národnímu obrození ukrajinského národa. Obrození mělo nejprve kulturní charakter, následně došlo k politickému obrození ukrajinského národa. Mimochodem v té době se ukrajinská kultura rozvíjela především v rakouské části Ukrajiny. V ruské části byla ukrajinština dokonce zakázána.

První světová válka způsobila obrovské lidské ztráty ukrajinskému národu. Na území dnešní Ukrajiny existovalo několik ukrajinských vlád, které se velmi lišily ve svých názorech na budoucnost své země. Bohužel v boji o národní samostatnost byli Ukrajinci poraženi a západní Ukrajina se stala součástí 2. polské republiky, ve východní části své země byla vyhlášena Ukrajinská sovětská republika. Zakarpatská Rus patřila Československu.

Během 2. světové války bylo celé území Ukrajiny okupováno Německou říší. Po skončení války západní část ukrajinského území byla připojena k Ukrajinské sovětské republice. V roce 1954 se stal součástí Ukrajinské sovětské republiky i poloostrov Krym, který byl do té doby součástí Ruské sovětské federativní republiky. Předání tohoto poloostrova s převážně ruskohovořícím obyvatelstvem vyvolalo napětí, které trvá až do dnešní doby.

V 60. letech pokračovala masivní industrializace a urbanizace, která nebrala ohledů na životní prostředí. V roce 1986 došlo na severu země k černobylské katastrofě, nejhorší havárii jaderné elektrárny v dějinách lidstva.

V roce 1991 se rozpadl Sovětský svaz a Ukrajina vyhlásila samostatnost. Rozpad Sovětského svazu vedl ke snížení životní úrovně obyvatelstva, obrovské migraci do západních zemí a USA. Po volbách na konci roku 2004 (prezidentu Leonidu Kučmovi končil jeho mandát) proběhla v zemi neozbrojená tzv. oranžová revoluce.

V současné době bylo hospodářství Ukrajiny zasaženo těžkou hospodářskou krizí. Mnoho průmyslových podniků, na kterých je postaveno hospodářství východní části země musí propouštět své zaměstnance, kurz ukrajinské hřivny klesl vůči cizím měnám o několik desítek procent. Vedení centrální banky a ukrajinská vláda dle mého osobního názoru s danou krizí nic nedělá. Ta začala v nejslabším článku ekonomiky – bankovního sektoru. Tomuto problému bude věnována poslední kapitola.

1.3 Centrální bankovníctví v Rakousko - Uhersku

Potřeba založit centrální banku vznikla v této Habsburské monarchii na přelomu 17. a 18. století. V té době rakouská říše vedla mnoho válek, které pochopitelně vyžadovaly velké peněžní výdaje.

Nedostatek peněžních prostředků byl zpravidla kryt úvěrem, který poskytovali vídeňští židi. To se ovšem nelíbilo katolickým vrstvám, které velice silně ovlivňovali panovníka a celou politiku říše. Tento důvod přispěl k tomu, že panovník začal tisknout takzvané směnky, pomocí kterých platil své dluhy.

V době kdy ukrajinské území bylo včleněno do Rakousko - Uherska, císař nařídil obyvatelům říše používat tyto papírové peníze i v soukromém styku. Princip nezávislosti centrální banky byl porušen, proto tato instituce vydávala enormní množství peněz do oběhu. Zároveň vyhlásilo Rakousko - Uhersko válku Napoleonovi, což samozřejmě nepřispělo k finanční stabilitě země a proto byl na začátku 19. Století vyhlášen státní bankrot.

Z toho důvodu bylo zapotřebí oddělit centrální banku od výkonné moci. Právě proto v roce 1816 byla vyhlášena první Privilegovaná rakouská centrální banka¹. Funkce této banky byly ovšem omezeny. Musím poznamenat, že základní kapitál pocházel výlučně ze soukromých zdrojů. Centrální banka měla za cíl zastavit obrovskou úroveň inflace, která panovala po celém území říše. Tohoto cíle mělo být dosaženo pomocí výměny státovek, které v té době úplně ztratily svoji hodnotu za nové bankovky, emise. Na rozdíl od státovek měly svá omezená pravidla. Měna byla pevně vázána na stříbro.

Centrální banka Rakouska měla i jiné cíle:

- 1) Jako první banka v Evropě dostala výlučný monopol na emisi hotových peněz
- 2) Půjčovat peníze na hypoteční účely
- 3) Spravovat obligace vydané státem

---

¹ http://www.oenb.at/en/ueber_die_oenb/bankh_archiv/archivbestaende/archivbestaende.jsp

Jak jsem již psal, banka patřila soukromým osobám, ale měla také svého komisaře, který dohlížel na výkon funkcí, jež měla vykonávat.

Pojďme se podívat na vrcholové orgány banky. Nejdůležitějším orgánem bylo ředitelství. Stejně jako i v dnešní době v případě České národní banky měla hlava banky název guvernér, který byl jmenován císařem. Pro zajímavost uvedu, že všichni členové ředitelství měli mít ze zákona podíl na akciích banky. Ředitelství bylo voleno z řad akcionářů.

V tom bych viděl obrovský posun dopředu – členové vedení byli velice silným způsobem zainteresováni v dobrých výsledcích banky. Pokud se podíváme na personální politiku moderních společností, zjistíme, že oni dělají totéž: zpravidla vrcholoví manažeři mají určitý podíl na společnosti nebo je jim nabídnut odkup opcí za výhodnou cenu. Další orgán bychom v dnešní době pojmenovali dozorčí radou, v té době se ten orgán jmenoval stálým výborem akcionářů. Tento orgán měl dohlížet nad výkon ředitelství. V čele daného orgánu stáli zpravidla velmi bohatí občané hlavního města. Posledním orgánem, který existoval v té době, byl státní komisař. Tento komisař, jak jsem již psal, byl jmenován přímo císařem a měl za úkol dohlížet nad dodržením císařských zákonů. Mimochodem, tento komisař měl právo veta a mohl zamítnout jakékoliv rozhodnutí banky, které by bylo podle jeho názoru v rozporu se zákony.

V polovině 19. století došlo ke změně. Původní monopol na vydání hotovostních peněz vypršel a bylo potřeba prodloužit dobu jeho trvání. Začaly dlouhá jednání s císařem ohledně dalšího vývoje banky. Výsledkem jednání bylo, že bance byl prodloužen monopol na tisk hotovostních peněz. Vedení se ovšem muselo vzdát části svých pravomocí ve prospěch císaře. Od 40. let 19. století ředitelství již nebylo voleno z řad stálého výboru akcionářů. Stálý výbor pouze překládal císaři návrh členů. V bance od té doby začal působit další komisař, který dohlížel nad eskontními a hypotečními operacemi banky.

Na konci 40. let došlo k revoluci. Uherská část říše si žádala větší práva. Na území Uherska začala místní vláda tisknout své peníze a přestala přijímat peníze rakouské centrální banky. V 50. letech došlo ke zklidnění situace. Vznikla monarchie se dvěma rovnoprávnými subjekty. Každý z těchto útvarů měl vlastní ministerstva a parlament. Některé funkce zůstaly společné pro 2 země. K těm funkcím patří výkon funkce centrální banky. Samozřejmě tento rozdíl funkcí přinesl problémy centrální bance, jelikož od roku 1867 musela banka vyjednávat s 2 ministerstvy financí: s rakouským a s uherským. Vizuální podoba bankovek byla tisknuta ve dvou jazycích a centrální banka Rakouska měla druhé oficiální zastoupení v Budapešti.

K další změně došlo v 60-70. letech. Od té doby došlo k většímu posílení nezávislosti centrální banky na moci císaře. Došlo ke zrušení funkce 2. komisaře (dohled nad hypotečními úvěry) a rozsah pravomocí 1. komisaře byl omezen. Guvernér banky byl jmenován císařem, ovšem jeho náměstci byli voleni ředitelstvím. Další změnou, kterou hodnotím velice pozitivně, bylo nahrazení stálého výboru akcionářů valnou hromadou. Od té doby se mohl valné hromady zúčastnit akcionář, který měl určité procento akcií. Upřesnila se pravidla konání a usnášeníschopností valné hromady. Připomenu, že se jednalo o 60. léta 19. století. V Ruské říši v té době bylo teprve zrušeno nevolnictví.

Ve stejné době byla zřízena pobočka Západní uherské banky na území západní Ukrajiny (1862). Po nějaké době otevřela anglo-rakouská banka celou síť poboček na území západní Ukrajiny. A do konce 1. světové války byl celý terén západní Ukrajiny ovládáno pobočkami rakousko-uherských bank.

Na konci 80. a 90. let cena stříbra, na kterou byla vázána rakouskouherská měna, klesala. Z tohoto důvodu se objevily názory, že je vhodný okamžik na změnu peněžní soustavy a nahrazení stříbrného standardu zlatým, což bylo učiněno.

Bohužel vývoj centrální banky byl zastaven první světovou válkou, které se nezúčastnilo Rakousko - Uhersko. Byl zrušen paragraf, který zakazoval centrální bance přímo půjčovat finanční prostředky vládě a tak většina peněz z centrální banky putovala do rukou vlády, která financovala válečné výdaje. Československo a Maďarsko vyhlásilo nezávislost a centrální banka Rakousko - Uherska přestala existovat. Od té doby část ukrajinského území patřilo Československu, a proto po celkovém shrnutí rakouského centrálního bankovníctví bych přešel k charakteristice československého bankovníctví.

Úroveň rakouského (později rakousko-uherského) centrálního bankovníctví byla velice vysoká. Centrální banka této monarchie jako první v Evropě dostala monopol na tisk papírových peněz. Rozdělení funkcí bylo velmi dobré, jelikož existoval velmi účinný způsob motivace vrcholového vedení. Vedení banky mělo silný zájem o budoucí rozvoj systému centrálního bankovníctví. V 70. letech 19. století rakouská centrální banka otevřela svou druhou centrálu v Budapešti. Negativním způsobem se promítly do existence centrální banky války, které vedla rakousko-uherská monarchie. Během první světové války došlo dokonce k omezení funkcí centrální banky, byl zrušen paragraf zakazující přímé úvěrování vlády a finanční prostředky centrální banky byly využity k financování válečných výdajů.

Území západní Ukrajiny, které patřilo v té době Rakousko - Uhersku bylo plně ovládáno pobočkami rakouských bank. Ovšem musím poznamenat, že území západní Ukrajiny nebylo moc rozvinuté z hlediska hospodářství a průmyslu, životní úroveň obyvatelstva byla velmi nízká. Stejně jako tehdy, tak i v současnosti se jedná o agrární region Ukrajiny.

1.4 Centrální bankovníctví v Československu

Od roku 1918 po rozpadu Rakouskouherska patří území západní Ukrajiny Československu. Připomenu, že centrální banka Rakouska - Uherska měla dvě centrály: v Budapešti a ve Vídni, právě z toho důvodu nebyl brán zřetel na politiku a zájmy ostatních národů a průmyslových skupin monarchie, hlavně slovanských národů, které činily největší podíl na celkovém obyvatelstvu země. Není to ideální situace, protože podle statistik té doby například území dnešní České republiky přispívalo 70 až 75% k průmyslové výrobě Rakouska¹.

Česká centrální banka měla za úkol vyřešit následující problémy:

- 1) Osamostatnit svůj peněžní oběh (od Rakouska – Uherska) a vytvořit vlastní měnu
- 2) Zlikvidovat inflaci, která vznikla v důsledku války

Na začátku centrální banky plnilo funkce ministerstvo financí v čele se známým Aloisem Rašínem. K plnění této funkce byl vytvořen speciální Bankovní úřad, který vykonával následující funkce: prováděl a rozhodoval o měnové politice, kupoval a prodával zlato, spravoval zlaté rezervy atd.

Ve 20. letech minulého století se uvažovalo o typu centrální banky. Centrální banka mohla být: státní, autonomní nebo akciová. Každý z těchto typů měl své přednosti a nedostatky. Výhodou státního typu centrální banky je její nezávislost na zisku. Mluvílo se o tom, že pouze stát může být objektivní v provádění měnové politiky. Výhody akciové banky spočívaly v tom, že v jejím čele budou stát lidi s cennou praxí, centrální banka bude méně záviset na náladě a názorech panujících ve vládě. Autonomní typ byl určitým mixem dvou výše zmíněných typů.

---

¹ VENCOVSKÝ, F., PÍLPÁN, K.1 a kol.: Dějiny měnových teorií na českém území. 1.vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2005. str. 65. ISBN 80-245-0992-X.

V roce 1926 zahájila svoji činnost Národní banka československá. Třetina akcií podle zákona patřila státu, zbytek byl kótován na burze cenných papírů. V čele banky stejně jak i v dnešní době stal guvernér, který byl jmenován prezidentem republiky. Guvernér byl hlavou bankovní rady, která se skládala z 9 členů. 6 členů bylo voleno na valné hromadě, zbytek byl jmenován prezidentem. Valná hromada se scházela pravidelně v hlavním městě Československa – v Praze a stejně jak i v případě rakousko-uherské centrální banky byly přesně a jasně stanoveny pravidla její usnášeníschopnosti. V bance stejně jak i v habsburské monarchii působil vládní komisař, který dohlížel nad dodržením zákonů a stanov. Chtěl bych ještě dodat, že československá koruna, stejně jak i původní rakouskouherská byla vázána na zlato.

Centrální banka měla k dispozici následující nástroje měnové politiky: poskytování úvěrů obchodním bankám, řízení devizového hospodářství.

Chtěl bych poznamenat, že úroveň československé ekonomiky byla velmi vysoká. Komerční bankovníctví bylo velmi silně rozvinuté a pobočky československých bank působily na celém území republiky, včetně západní Ukrajiny.

Ve 30. letech přišel zlom v ekonomice, který byl způsoben hospodářskou krizí ve Spojených státech amerických. Vedení centrální banky se rozhodlo provést devalvaci koruny.

V roce 1938 přišla Mnichovská dohoda, která rozdělila území Československa mezi sousední státy. Na území Ukrajiny patřící do té doby Československu vstoupila maďarská armáda. Nechtěl bych se zabývat stavem centrálního bankovníctví Maďarska, protože z mého hlediska je to zbytečné – jedná se o velmi krátkou dobu.

Československá centrální banka byla podobna rakousko-uherské: struktura vrcholového managementu byla stejná, měna byla kryta zlatem atd. Chtěl bych podotknout, že v té době československé bankovníctví bylo na velice vysoké úrovni.

Území Podkarpatské Rusi patřilo téměř 20 let Československu. V této části Ukrajiny působilo mnoho českých soukromých bank, platilo se československou korunou. Chtěl bych říct, že i v současné době někteří starší lidé v této oblasti dosud mluví česky.

1.5 Centrální bankovníctví v Ruské říši

Připomenu, že po 2. rozdělení Polska většina území mého státu připadla Ruské říši. Ruská říše měla úplně jiné postavení, než habsburská monarchie a systém ruského bankovníctví byl úplně odlišný. Dle mého osobního názoru systém ruského bankovníctví v té době velice silně připomínal systém bankovníctví, který existoval v Sovětském svazu.

Vývoj bank v Ruské říši začal poměrně pozdě. Do poloviny 18. století nelze mluvit o existenci hlavního motoru kapitalismu – vztahů mezi věřitelem a dlužníkem a existenci aspoň podoby kapitálového trhu. Většinu peněz plynoucích do průmyslu na rozdíl od Evropy zabezpečovala státní pokladna¹.

Pokud by existoval vztah mezi věřitelem a dlužníkem, téměř vždy se jednalo o cizince, pokud mluvíme o věřitelské straně. Chtěl bych říct, že v té době půjčky od státu byly téměř bez úroků, ale na druhou stranu bylo nesmírně těžké je sehnat. V zemi neexistoval hlavní motor, rozvoj-kapitálový trh a komerční banky.

První banky byly založeny poměrně pozdě – ve druhé polovině 18. století a byly téměř zcela vlastněny státem. Dalším negativním faktorem bylo rozdělení občanů země podle jejich původu. Z daného důvodu například šlechtici měli daleko nižší úrok na půjčky, než obchodníci.

První centrální banka byla zřízena 31. května roku 1860, která se jmenovala Státní banka. Banka fungovala až do roku 1917, kdy došlo k revoluci. Centrální banka byla založena císařem Alexandrem II., který mimochodem o několik let později zrušil nevolnictví. Tento krok znamenal obrovský posun dopředu, od druhé poloviny 19. století až do 1. světové války se hospodářství Ruské říše rozvíjelo raketovým tempem.

Státní banka byla založena za účelem poskytování krátkodobých finančních prostředků komerčním bankám a měla za úkol „oživit pohyb zboží a kapitálu²“. Během téměř 60leté existence centrální banky Ruska lze vyčlenit dvě etapy.

---

¹ <http://expbanking.com/questions/bank-system/bank-deist/13-bank-rossii-ego-kompetencija-i.html>

² <http://www.economst2.ru/08g/83-centralnyj-bank-rf.-ego-funkcii-i-politika.html>

Během první etapy, která trvala od roku 1860 do roku 1898, banka spíše pomáhala ministerstvu financí. Většina příjmů Centrální banky směřovala do státní pokladny¹. Banka neměla emisní monopol, a proto si císař mohl pro své účely vytisknout tolik peněz, kolik v té době potřeboval. Musím poznamenat, že v té době Rusko vedlo mnoho válek a stát potřeboval velké množství peněžních prostředků. Nedokážu si představit, na jaké úrovni byla inflace v té době.

Druhá etapa začíná v roce 1898 obdržením emisního monopolu, ve stejném roce císař oddělil centrální banku od ministerstva financí. Poté začala první světová válka a hlavním účelem banky bylo financování státních výdajů. Jak jsem již psal, dějiny Státní banky končí revolucí - 25. listopadu roku 1917 Centrální banka přestává existovat.

Od poloviny 19. století se začal rozvíjet ukrajinský průmysl, což samozřejmě vyžadovalo fungující bankovní systém. Připomenu, že v té době měl stát monopol na poskytnutí bankovních služeb, což mělo negativní vliv na rozvoj průmyslu a ekonomiky nejen Ukrajiny, ale i celé Ruské říše.

V roce 1869 měla Státní banka tři úřady na Ukrajině: v Kyjevě, Oděse a Charkově a 14 poboček: Černigov, Romny, Poltava, Kremenčug, Katerinoslav, Juzovka, Bedrjansk, Feodosija, Sevastopol, Cherson, Nikolaev, Kamenec-Podolskij, Žitomir a sezonní pobočku v Jaltě, kam jezdili odpočívat zámožní šlechtici.

Systém ruského centrálního bankovníctví byl daleko horší než rakouskouherský. Je to dáno tím, že v Rusku existovala absolutní monarchie a veškeré ekonomické a politické dění bylo ovlivňováno panovníkem. Občané, dokonce ti zámožní, měli velmi malý vliv na politiku, na rozdíl od Rakouskouherska, kde každý, kdo měl dostatek peněz, mohl si koupit akcie centrální banky a účastnit se valné hromady.

Od konce 60. let průmysl a hospodářství zažily bouřlivý rozvoj, do země plynulo mnoho zahraničních investic. Bohužel tento pozitivní vývoj byl zastaven stejně jak i v Rakousko - Uhersku první světovou válkou, během které byly funkce a pravomoce centrální banky omezeny pouze na správu státního dluhu.

---

¹ <http://www.temadnya.ru/spravka/20mar2002/1174.html>

1.6 **Centrální bankovníctví v Sovětském svazu**

Dějiny sovětského bankovníctví začínají 25. listopadu roku 1917, kdy byla budova Centrální banky dobytá komunisty. Komunistické straně trvalo ještě 2 měsíce, než dokázala plně kontrolovat funkce všech bank v zemi. 14. prosince roku 1917 bylo vydáno nařízení o znárodnění všech bank na území bývalé Ruské říše¹.

V souladu s tímto nařízením byl ve státě vyhlášen monopol na bankovní služby a majetek, všech bank provozujících svoji činnost na území Ruské říše, byl znárodněn a předán do vlastnictví nové centrální banky. Její název zněl: Národní banka Ruské republiky.

Hlavní funkce centrální banky spočívala v emisi oběživa. Tuto větu bych chtěl podtrhnout. Komunistům vůbec nezáleželo na hospodářství země, vůbec je nezajímalo v jakém stavu je ekonomika, dokonce veškeré závazky vůči zahraničním investorům, které měla Státní banka Ruské říše, byly prohlášeny za neplatné. Úplně se změnila struktura a funkce banky. Od té doby banka pouze spravovala účty státních organizací nebo se zabývala transfery ve struktuře státního rozpočtu a přijímala vklady od fyzických osob. Od té doby na území Sovětského svazu existoval jednostupňový systém, podle kterého centrální banka plnila funkci i komerčních bank.

Komunistům se nelíbila existence centrální banky, protože pouze to, že existovala instituce, která byla v rozporu s jejich hlavní myšlenkou – existence ekonomiky, ve které peníze hrají podřadnou roli. Z toho důvodu byla 19. ledna roku 1920 Národní banka Ruské republiky zrušena².

Ekonomická situace v zemi byla neskutečně špatná: hlad, obrovská inflace, na trhu chyběly základní potraviny atd. Z toho důvodu se komunistická vláda rozhodla vyhlásit tzv. Novou ekonomickou politiku. Tato politika znamenala uvolnění některých zákonů spojených s podnikáním. V roce 1921 byla obnovena centrální banka, tentokrát s jiným názvem - Státní banka Sovětského svazu. Hlavním úkolem banky tentokrát bylo napomáhat rozvoji průmyslu a zemědělství. Banka také nařizovala kurz cizích měn a zlata.

---

¹ <http://www.temadnya.ru/spravka/20mar2002/1174.html>

² <http://www.economst2.ru/08g/page,2,83-centralnyjj-bank-rf.-ego-funkcii-i-politika.html>

Banka měla právo poskytovat půjčky podnikům a fyzickým osobám. Chtěl bych podotknout, že banka byla přímo podřízena ministerstvu financí. V roce 1922 banka dostala emisní právo¹. Ve 20. letech byl zrušen státní monopol na bankovní služby a začaly vznikat první soukromé banky.

Bohužel, v roce 1930 Nová ekonomická politika byla ukončena. Od té doby obyvatelé nemohli nabývat zlato a cizí měny. Začala politika industrializace a kolektivizace. Vláda v té době nemohla dovolit působit tržní mechanismus. Klasický rozvoj průmyslu začíná na burze vydáním akcí nebo zahraničními investicemi. Žádná z těchto variant nebyla přípustná pro komunistickou vládu, jelikož tyto ideje byly založeny na volném pohybu zboží a kapitálu a zakládaly se na respektování osobního vlastnictví.

Obrázek 3:

Zdroj: wikipedia.org, [1. 2. 2009]

Funkce banky byly znovu omezeny na ty funkce, které měla před vyhlášením Nové ekonomické politiky. Chtěl bych uvést jednu zajímavost. V té době existovala tzv. státní výpůjčka. To znamená, že stát povinně vybíral od pracovníků peníze na financování své politiky. Peníze ze státní výpůjčky byly vráceny až v 50. letech.

V roce 1941 fašistické Německo zaútočilo na Sovětský svaz. Vedení Sovětského svazu potřebovalo velké množství peněz a proto jak to vždy bývá v zemi, kde centrální banka přímo závisí na výkonné moci, Národní banka Sovětského svazu začala tisknout peníze. Dnes

---

¹ <http://www.temadnya.ru/spravka/20mar2002/1174.html>

se již nedozvíme, kolik přesně činila inflace v té době. Podle odhadů analytiků, cenová hladina vzrostla o 400%¹.

Po ukončení války v roce 1947 proběhla měnová reforma, během které byly staré bankovky nahrazeny novými v poměru 1:10. V roce 1961 proběhla další měnová reforma, podle které nové bankovky byly nahrazeny v poměru 10:1. Ve stejném roce byla založena ukrajinská centrální banka, která byla podřízena centrální bance Sovětského svazu.

80. léta a perestrojka přinesly nové změny. Centrální banka začala plnit funkci banky bank, dochází k uvolnění zákonů spojených s podnikáním v bankovním sektoru a na začátku 90. let vznikají první komerční banky.

Dějiny Národní banky Sovětského svazu končí 20. prosince roku 1991, veškerá jeho aktiva a pasiva byly převedeny centrální bance Ruské federace – Bance Ruska². Pod pojmem veškerá aktiva a pasiva rozumíme aktiva a pasiva, která byla v té době na území Ruské federace.

Od roku 1939 do roku 1991 ukrajinské území bylo součástí Sovětského svazu. Ukrajinská centrální banka byla založena v roce 1960, ale tato banka plnila spíše vedlejší funkci a byla odkázána na Moskvu.

Funkce centrální banky Ukrajiny a Sovětského svazu byly spíše vedlejší, protože komunismus nepřipouštěl existenci tržních vztahů, ale řídil se především plánem. Nějakou dobu Sovětský svaz neměl centrální banku, protože vítězům v občanské válce se zdálo, že tato instituce je úplně zbytečná. Samozřejmě bylo po nějaké době potřeba obnovit existenci centrální banky. Národní banka Sovětského svazu byla dlouhou dobu přímo závislá na ministerstvu financí, proto si vláda v období 2. světové války a na konci 80. let mohla dovolit beztrestně vytisknout tolik peněz, kolik potřebovala pro financování svých výdajů. V Sovětském svazu existoval jednostupňový systém, podle kterého v rukou centrální banky byly jak klasické funkce: emise peněz atd., tak i funkce komerčních bank: uložení hotových peněz.

---

¹ <http://www.economst2.ru/08g/page,4,83-centralnyjj-bank-rf.-ego-funkcii-i-politika.html>

² <http://www.economst2.ru/08g/page,5,83-centralnyjj-bank-rf.-ego-funkcii-i-politika.html>

1.7 Centrální banka na Ukrajině

Historie centrálního bankovníctví na Ukrajině sice začíná v 60. letech minulého století, ale v té době se jednalo spíše o doplňkovou činnost Národní banky Sovětského svazu. Právě proto bych svůj výklad začal až od 90. let.

Po rozdělení Sovětského svazu a prohlášení nezávislosti všechny země, které byly součástí Sovětského svazu, měly stejné problémy: obrovská úroveň inflace, neexistence vhodných zákonů, korupce atd.

Veškerá aktiva a pasiva Národní banky Ukrajinské sovětské republiky přešly na jejího nástupce – Národní banku Ukrajiny. Na první pohled, systém ukrajinského centrálního bankovníctví je velmi nestabilní: stačí, když se podíváme na guvernéry centrální banky. Od roku 1991 do dnes v čele ukrajinské Národní banka se vystříдалo 6 osob¹, jeden z guvernérů stal v čele CB pouze 9 měsíců.

Oficiálně Národní banka začala působit po schválení zákona „O bankách a bankovním systému“, což se stalo 20. března roku 1991². Po vyhlášení nezávislosti centrální banka dělala přesný opak toho, co se od ní očekávalo během hyperinflation: místo restriktivní politiky a omezení objemu peněz v ekonomice, Národní banka Ukrajiny ve velkém půjčovala peníze³.

Centrální banka v 90. letech měla následující úkoly:

- Zavést novou měnu
- Provést denominaci
- Dosáhnout stability na trhu

1

http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8

² <http://refbests.ru/23/refs.php?id=00503>

³ <http://refbests.ru/23/refs.php?id=00503>

II. Centrální banka Ukrajiny a její funkce

Obrázek 4. Budova NBU

Zdroj: wikipedia.org, [15. 1. 2009]

Centrální banka Ukrajiny jak jsem již psal, byla založena v roce 1991. Banka byla organizována na základě bývalého oddělení ukrajinského republikového oddělení a jeho poboček centrální banky Sovětského svazu. Současná struktura centrální banky je složena z centrály sídlící v hlavním městě – v Kyjevě, z pobočky na Krymu a z 24 regionálních poboček. Pobočky uskutečňují svoji činnost v rozsahu pravomocí, které dostaly od centrály a jsou jí zodpovědné. Řídícím orgánem Národní banky Ukrajiny je představenstvo, které je voleno ukrajinském parlamentem. Předseda představenstva je jmenován na návrh prezidenta Ukrajiny na období čtyř let.

Podle ukrajinských zákonů je bankovní systém dvoustupňový. Národní banka Ukrajiny je bankou prvního stupně. Centrální banka plní klasické funkce centrální banky v tržní ekonomice: emisní, je bankou bank, spravuje účty státu a jeho složek, reprezentuje stát jak uvnitř ekonomiky, tak i navenek atd.

Národní banka Ukrajiny také vydává licence komerčním bankám, plní funkci dozorčího orgánu a je věřitelem poslední instance. Centrální banka po konzultacích s radou ministrů Ukrajiny vyhláší kurs cizích valut. Ale základní funkci ukrajinské centrální banky je zabezpečení stability národní měny. K tomu banka nejčastěji volí následující nástroje:

- 1) Poskytuje půjčky
- 2) Reguluje úroveň povinných minimálních rezerv
- 3) Nařizuje pravidla spojené s likviditou komerčních bank
- 4) Provádí měnovou politiku
- 5) Má emisní monopol na tisk papírových peněz
- 6) Je věřitelem poslední instance pro banky, které se potýkají s problémy likvidity
- 7) Nařizuje bankám a jiným finančním institucím pravidla provedení peněžních transakcí, pravidla vedení bankovního účetnictví, definuje bezpečnost bankovního systému
- 8) Zajišťuje a metodologicky zabezpečuje informace týkající se statistiky bankovníctví
- 9) Definuje systém, postup a formu plateb mezi bankami
- 10) Vymezuje směry vývoje moderních elektronických bankovních systémů, koordinuje a dohlíží nad vývojem a objevením nových platebních systémů
- 11) Vykonává dohled nad bankami
- 12) Vede rejstřík komerčních bank, jejich poboček a dceřiných společností, vydává licence na provoz bankovní činnosti
- 13) Prezentuje jméno státu v centrálních bankách jiných zemí, mezinárodních bankách a jiných finančních organizací
- 14) Provádí kontrolu a nařizuje postup provádění plateb v cizí měně
- 15) Analyzuje stav a situaci finančních věřitelských a jiných ekonomických skutečností v ekonomice
- 16) Provádí inkasování a převoz peněz, vydává licence na tyto služby
- 17) Realizuje národní politiku týkající se ochrany státních tajemství v rámci Národní banky Ukrajiny
- 18) Zúčastňuje se přípravy personálu pro bankovní systém
- 19) Jiné

2.1 Organizační struktura

Organizační struktura Národní banky Ukrajiny je poměrně rozsáhlá, z toho důvodu jsem se rozhodl, že uvedu pouze zjednodušenou strukturu. Jak je vidět z obrázku č. 5, v čele centrální banky stojí předseda, který má 6 poradenských orgánů: personální oddělení, právní oddělení, oddělení vnějších vztahů, oddělení interního auditu, osobní poradce a lidi, kteří mu radí ohledně bankovní bezpečnosti. Mimochodem současný prezident země stál v čele Národní banky Ukrajiny v první polovině 90. let.

Personální oddělení má na starosti vzdělání pracovníků, jejich získávání. Právní oddělení se zabývá legislativními otázkami, oddělení vnějších vztahů reprezentuje centrální banku navenek, osobní poradce radí předsedovi v obecné rovině, bankovní bezpečnost se zabývá bezpečností jak v centrální bance, tak i u komerčních bank, mluvčí reprezentuje názory centrální banky veřejnosti. V současném organizačním schématu nechybí oddělení interního auditu, které monitoruje systém bankovníctví na Ukrajině a podává návrhy na jeho zlepšení.

Dále má předseda 4 zástupce. Upřímně řečeno, tato organizační struktura se mi vůbec nelíbí. Pokud se podíváme na oblasti, za které mají zodpovědnost jednotliví zástupci, zjistíme, že tyto odpovědnosti se prolínají. Kromě toho nechápu, jak jeden zástupce může mít na starosti odpovědnost za mezinárodní otázky a zároveň vést muzeum peněz.

Daleko nejvhodnější rozdělení se mi jeví podle jednotlivých funkcí (emisní, monetární politika atd.).

Podle § 3 o činnosti centrální banky je základní kapitál banky stanoven ve výši 10 mil hřiven. Velikost základního kapitálu může být změněna pouze na základě rozhodnutí představenstva.

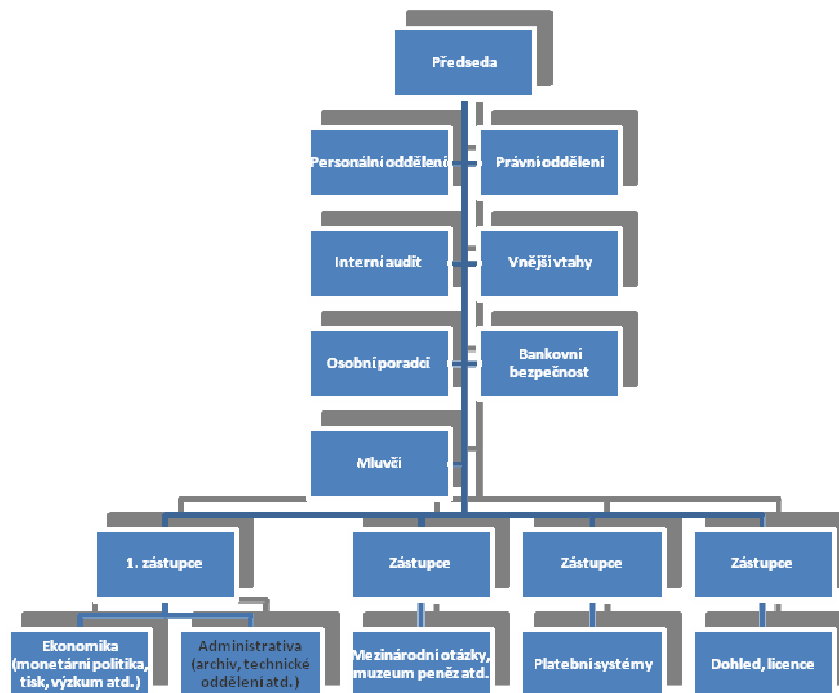
Vedení banky je složeno z dvou orgánů. První orgán je bankovní rada (pozn.: ukr. Рада НБУ), která je složena z 15 členů, kteří jsou voleni parlamentem na návrh prezidenta. Funkční období činí 7 let. Rada má na starosti tyto funkce:

- 1) Vytvoření základních zásad fungování peněžní politiky a zabezpečení její bezpečnosti
- 2) Schválení výkazu zisku a ztrát, rozvahy Národní banky Ukrajiny

3) Další

Dalším řídicím orgánem je vedení banky (ukr. Правління НБУ). Tento orgán zodpovídá především za uskutečnění monetární politiky. Členy vedení a rady nesmějí být akcionáři komerčních bank.

Obrázek 5. Organizační struktura Národní banky Ukrajiny

Zdroj: <http://www.bank.gov.ua/NBU/strNBU.pdf>

2.2 Zákon o Národní bance Ukrajiny

Nový zákon „O Národní bance Ukrajiny“ je platný od 22 června roku 1999. zákon byl přijat v parlamentu na návrh prezidenta.

Bohužel na Ukrajině, stejně jako i v ostatních bývalých zemích Sovětského svazu centrální banka neplní tak dobře své funkce, jako centrální banky v rozvinutých zemích. Nový zákon poskytl dobrou možnost ukrajinskému centrálnímu bankovníctví se přiblížit aspoň úrovni centrálních bank v Evropě. Nový zákon přesně vymezil funkce a pravomoce centrální banky.

Chtěl bych zdůraznit skutečnost, že centrální banka se dokáže od roku 1999 soustředit na ty funkce, které jsou důležité pro ni a na stabilitu měny. V novém zákoně je taxativně uvedeno, že rozhodnutí Národní banky Ukrajiny, které se týkají monetární politiky, jsou konečné a nemusejí být schvalovány jinými orgány. Před tím zákonem měl obrovský vliv na monetární politiku v ekonomice ukrajinský parlament. Podle § 9 a 24 základní principy fungování monetární politiky by měla centrální banka předkládat ukrajinskému parlamentu za účelem poskytnutí informace o jejím současném stavu.

V zákoně je také stanoven zákaz přímého úvěrování vlády. Centrální banka může nakupovat státní cenné papíry pouze na sekundárním trhu. Kromě toho v § 52 výše zmíněného zákona je stanoveno, že centrální banka by měla podporovat politiku vlády až do té doby, než zjistí, že politika vlády ohrožuje stabilitu peněžní jednotky.

Přejdeme k rozvaze. Podle § 5 je stanoveno, že rozvaha centrální banky musí pomáhat v plnění její funkcí. V případě, že příjmy převyšují výdaje, tento převis jde do státní pokladny, v opačném případě ztráta je pokryta ze zdrojů státního rozpočtu. Znovu bych zopakoval, že žádný z finančních dokumentů centrální banky nemusí být schvalován žádným státním orgánem.

2.3 Funkce Národní banky Ukrajiny

2.3.1 Povinné minimální rezervy

Regulace povinných minimálních rezerv je jedním z nejdůležitějších a nejúčinnějších nástrojů, které má k dispozici centrální banka Ukrajiny. Snížením povinných minimálních rezerv může centrální banka nastartovat ekonomický růst nebo naopak pokud jí přijde, že ekonomický růst je příliš velký a začíná ohrožovat úroveň cenové hladiny, centrální banka může zvýšit úroveň povinných minimálních rezerv. Připomenu, že pojem povinné minimální znamená neúročené rezervy uložené na účet v centrální bance.

Z povinných minimálních rezerv, jak jsem již psal, komerční banky nedostávají úrok. Podle zákona může být požadavek na povinné minimální rezervy stanoven buď na všechny účty bez ohledu na původ, velikost atd. nebo může být stanoven na určité druhy účtů. Centrální banka Ukrajiny podle zákona má právo vyhlášovat sazbu povinných minimálních rezerv a také má právo uplatnit odlišnou sazbu pro 2 stejné komerční banky.

Komerční banky odvádějí povinné minimální rezervy třikrát za měsíc, nejpozději 3., 13., nebo 23. dne běžného měsíce. Povinné minimální rezervy jsou stanoveny jako procento z účtu fyzických nebo právnických osob. Komerční banky mají povinnost držet povinné minimální rezervy ve výši 2% od běžných vkladů právnických a fyzických osob a 3% od termínovaných vkladů fyzických a právnických osob. Před rokem 2006 komerční banky musely držet dvakrát vyšší rezervy (6% od termínovaného účtu a 4% od běžného účtu). Snížení míry povinných minimálních rezerv bylo způsobeno změnou ekonomické situace směrem k větší stabilitě. Ukrajinská ekonomika se v té době konečně vzpamatovala z recese, ve které se ocitla po rozpadu Sovětského svazu.

Snížení míry povinných minimálních rezerv přinese zřejmě vyšší zisky a v neposlední řadě přispěje k větší likviditě komerčních bank. Velikost rezervních fondů musí být minimálně 5% zisku banky a maximálně 25% jejího vlastního kapitálu.

2.3.2 Pravidla solventnosti (likvidnosti) komerčních bank

Zabezpečení finanční stability je jedním z pilířů, ze kterých se skládá stabilní ekonomika země. Komerční banky jsou jeho nedílnou součástí. Bankovní sektor je jedním z nejdůležitějších sektorů hospodářství země, jelikož vstupuje a ovlivňuje mnoho transakcí probíhajících v ekonomice.

Chci poznamenat, že komerční banky mají poměrně velkou ziskovost, zejména pokud jejich ziskovost porovnááme se zemědělstvím. Vyšší ziskovost je ovšem spojena zpravidla s vyšším rizikem, které musí převzít banka. Z toho důvodu se komerční banky mohou dostat do krize likvidity nebo solventnosti.

Centrální banka se snaží zabránit vzniku daného stavu. K tomu má k dispozici celou škálu nástrojů:

- 1) Minimální výši základního kapitálu
- 2) Likviditu rozvahy (okamžitá likvidita- min. 20%, pohotová likvidita – min. 20%)
- 3) Rezervní fondy banky (min 5% ze zisku banky, max. 25% vlastního kapitálu banky)
- 4) Respektovat princip opatrnosti
- 5) Pravidlo kapitálové přiměřenosti

2.3.3 Monetární politika

Dle mého osobního názoru provádění monetární politiky je nejdůležitější funkcí centrální banky v současnosti. V případě, že centrální banka je nezávislá na vládě, tak o zavedení této politiky nejen rozhoduje, ale i provádí bez ohledu na výkonnou moc.

V případě závislosti centrální banky na výkonné moci (nejčastěji na ministerstvu financí), centrální banka pouze provádí měnovou politiku.

Měnovou politiku nemůže provádět soukromá instituce, protože bude preferovat své zájmy před zájmy společnosti. Připomenu, že Národní banka Ukrajiny je úplně nezávislá na výkonné moci a má pouze povinnost informovat parlament Ukrajiny o cílech monetární politiky.

Makroekonomové na Ukrajině dlouho debatují ohledně nástrojů, které by měla Národní banka Ukrajiny využívat ke své činnosti. Musím poznamenat, že v mé zemi jsou využívány většinou přímé nástroje, např. úvěrové stropy. Další přímé nástroje, které využívá v současné době Národní banka Ukrajiny, jsou:

- 1) Regulace bankovních úrokových sazeb
- 2) Výběrová kontrola
- 3) Pravidla likvidity

Pokud shrneme vše výše uvedené, dojdeme k závěru, že přímé nástroje představují jakýsi souhrn administrativních a technických opatření. Velkou výhodou těchto nástrojů je jejich transparentnost a nižší náklady. Kromě toho, jsou lépe vysvětlitelné veřejností. Samozřejmě, mají i své nevýhody, mezi ně patří především diskriminace: v případě např. uplatňování různých úvěrových stropů pro různé banky.

2.3.4 Emisní monopol na tisk papírových peněz

Emisní funkce je jednou z nejstarších funkcí, které má centrální banka. Jedná se o monopolní právo tisku hotovostních peněz. Pro zabezpečení operativního řešení otázek spojených s emisí hotovostních peněz všechna oddělení Národní banky Ukrajiny mají rezervní fondy, což jsou zůstatky hotovostních peněz, které jsou staženy z oběhu. Povolení k uvolnění peněžních prostředků jsou vydávány formou telegramu. Telegram je samozřejmě zašifrován.

Rezervní fondy se nacházejí na pobočkách Národní banky Ukrajiny. Rozhodnutí o uvolnění těchto prostředků přijímá představenstvo. V případě, že na regionální pobočce je

nedostatek peněžních prostředků, pobočka si o ně může požádat centrální oddělení Národní banky Ukrajiny.

Chtěl bych poznamenat, že v rozvinutých ekonomikách (Západní Evropa, Spojené státy americké atd.) hotovostní peníze činí pouze malou část celkového objemu peněz, většina finančních prostředků v takových ekonomikách má bezhotovostní charakter, právě z toho důvodu emisní funkce centrální banky v rozvinutých ekonomikách nehraje takovou roli, jako na Ukrajině.

Dále bych chtěl upozornit, že bankám v současné době velice silně konkurují nebankovní subjekty, které v podstatě nabízejí stejné produkty. Centrální banka nemá dohled nad těmito subjekty, proto účinnost monetární politiky klesá.

2.3.5 Dohled nad banky

Podnikání v bankovníctví je velice specifický druh podnikání. Z toho důvodu dohled a regulace systému ukrajinského bankovníctví vyžaduje úplně jiný dohled, než dejme tomu dohled nad průmyslem. Klienti nemají zpravidla přístup k informacím o obchodech, které provádí jejich banka, a proto nejsou schopni posoudit jejich rizikovost.

Bankovní dohled můžeme definovat jako proces, ve kterém jsou 3 oblasti: licencování, dohled v užším smyslu slova, ukládání sankcí.

Národní banka Ukrajiny uskutečňuje politiku dohledu nad ukrajinskými komerčními bankami, jejich pobočkami, dceřinými společnostmi. Cílem dohledu je zabezpečit stabilitu systému bankovníctví, snížit bankovní rizika. Rizika, která mohou ohrozit existenci bank nebo výrazně ovlivnit jejich činnost, jsou rozděleny na vnější a vnitřní. Ke vnějším patří:

- 1) Riziko likvidity (neschopnost banky splatit své závazky)
- 2) Měnové riziko (riziko kolísání cizích měn)
- 3) Úrokové riziko (riziko spojeno s pohybem úrokových sazeb)
- 4) Inflační (ničení hodnoty na straně věřitelů)
- 5) Finanční

Ke vnitřním rizikům patří bezesporu selhání lidského faktoru a selhání IS. První riziko lze odstranit nebo aspoň eliminovat zvýšením kvalifikace personálu, zavedením vhodného systému auditu atd. Právě z toho důvodu se centrální banka účastní procesu vzdělávání zaměstnanců. Funkce dohledu je uskutečněna Oddělením bankovního dohledu Národní banky Ukrajiny. Komerční banky zasílají do centrální banky každý měsíc následující dokumenty:

- 1) Rozvahu
- 2) Výkaz zisku a ztrát
- 3) Obsah portfolia cenných papírů
- 4) Zprávu o objemu cizích měn a uskutečněných operací v cizí měně

Kromě toho má každá banka povinnost ukázat zprávu o výsledcích externího auditu, má na to pětidenní lhůtu (od data obdržení výsledků). Oddělení bankovního dohledu má právo si požádat o jakoukoliv informaci, která se mu jeví jako nejvhodnější. Komerční banka má povinnost ukázat kontrolorům z Národní banky Ukrajiny tyto dokumenty, i když to bude v rozporu s pravidlem zachování mlčenlivosti nebo bance bude hrozit poškození její image.

Tato informace samozřejmě nemůže být zveřejněna a dostupná veřejnosti. Dohled je prováděn ve třech směrech: obecný dohled, intenzivní dohled a dohled vysoké stupně.

Obecnému dohledu jsou zpravidla podrobeny stabilní banky, které dodržují ekonomické normy, mají dobrou reputaci a nemají velké problémy. Tento dohled vykonávají regionální oddělení. Obecný dohled spočívá v kontrole plnění ekonomických a finančních norem. Zprávu o zjištěních zasílají regionální oddělení přímo představenstvu.

Intenzivní dohled je uplatňován vůči bankám, které periodicky a pravidelně porušují ekonomické a finanční pravidla vyhlášena centrální bankou. Pod tento dohled spadají i banky, které nejsou finančně stabilní.

Dohled vysoké úrovně je aplikován vůči bankám, které systematicky (nejméně dvakrát) porušily ekonomická a finanční pravidla a jejich finanční zdraví je na velmi nízké úrovni. Kontroloři ověřují u Národní banky Ukrajiny zákonnost finančních operací prováděných bankou, činnost útvaru vnitřního auditu atd. Po provedení kontroly je sepsána

zpráva (nález), ve kterém jsou vyjmenována rizika, příčiny jeho vzniku, požadavky na odstranění existujícího stavu. Požadavky jsou závazné a nelze se proti nim odvolat.

2.3.6 Banka státu

Výměnou za určité funkce a pravomoce, které centrální banka dostala od státu, zejména od ministerstva financí, poskytuje Národní banka Ukrajiny určité služby státu, státním orgánům. Banka dnes vede účty těchto orgánů, poskytuje jim rady pro optimalizaci jejich finančních funkcí.

2.3.7 Banka bank

Velice často banky potřebují uskutečnit určité transakce mezi sebou a nechtějí to dělat prostřednictvím jiných bank. Samozřejmě tuto funkci by šlo zařídit prostřednictvím založení společného sdružení nebo nějakého klubu. Ale jak asi všichni dobře víme, v obchodní sféře existuje velmi silný konflikt zájmů, banky konkurují mezi sebou a snaží se získat co nejvíc informace o konkurenci. Právě z toho důvodu je vhodné, aby určitý objem transakcí byl prováděn přes nestranný subjekt, jehož cílem není maximalizovat zisk. Tímto subjektem je v ekonomice centrální banka.

V rámci této funkce plní Národní banka Ukrajiny:

- 1) Role posledního věřitele
- 2) Podporuje krátkodobou likviditu komerčních bank pomocí krátkodobých půjček (třeba overnight)
- 3) Přijímá vklady, které plní funkci dobrovolných rezerv

2.3.8 Věřitel poslední instance

Banky jsou nedílnou součástí ekonomiky jakékoliv země. Z toho důvodu krach komerční banky může zapříčinit zhoršení finanční situace jiných ekonomických subjektů. Centrální banka se snaží pomoci bankám, které se dostaly do potíží nebo kterým hrozí bankrot. Samozřejmě, tento druh půjčky se velmi liší od „normálních půjček“. Komerční banka žádající o půjčku by měla:

- 1) Mít plán pro řešení vzniklé situace
- 2) Dostat pozitivní ohodnocení daného plánu od expertů Národní banky Ukrajiny
- 3) Mít dostatek likvidních aktiv.

2.4 **Nezávislost Národní banky Ukrajiny**

Samotné vymezení nezávislosti centrální banky je velice obtížné. Centrální banky mohou být: podřízené, autonomní nebo nezávislé¹. Podřízené centrální banky odpovídají vládě. Autonomní mají volnou ruku v plnění svých cílů. Nezávislé centrální banky jsou úplně nezávislé na rozhodnutích výkonné moci a mají volný prostor k manévrování a plnění svých cílů. Chtěl bych poznamenat, že nezávislost neznamená úplnou nezávislost. Národní banka Ukrajiny se musí řídit ústavou, zákony a statutem.

Jaké jsou argumenty pro nezávislost Národní banky Ukrajiny? Po analýze a důkladném zpracování historického vývoje ukrajinského centrálního bankovníctví mohu říct, že největším argumentem pro nezávislost Národní banky Ukrajiny je nekontrolována emise bankovek pro financování svých potřeb (jako to bylo v Rakousko - Uhersku, Sovětském svazu).

Pro vládu je totiž důležité splatit své dluhy. Centrální banka má úplně jiné cíle. Vytištěním bankovek vznikne obrovská inflace, která vyvolá změnu cenové hladiny v ekonomice. Připomenu, že cenová stabilita je považována za primární cíl existence centrální banky. V současné době klesá význam hotovostních peněz. Na Ukrajině stále více lidí používá banky a bankovní převody a přestává držet peníze v hotovosti.

Samozřejmě nezávislost Národní banky Ukrajiny nezaručí nízkou inflaci v zemi, což bylo dokázáno v 90. letech. Monetární politika musí být doprovázena vhodnou fiskální politikou a politickou stabilitou, která v současné době bohužel neexistuje.

Pojďme prozkoumat argumenty proti nezávislosti Národní banky Ukrajiny. Prvním argumentem, který napadne i laika je odpovědnost centrální banky. V zákoně není stanoveno, že centrální banka je odpovědná za plnění své funkce. Centrální banka má pouze zveřejňovat informace o své působnosti. Není to úplně ideální stav, protože Národní banka Ukrajiny si stanoví cíle sama a na konci roku je také sama zhodnotí.

Druhým argumentem je nekonzistence hospodářské politiky státu. Znamená to, že Národní banka Ukrajiny nemusí brát ohled na současnou fiskální politiku. Z toho důvodu

---

¹ LASTRA, R. M.: *Central Banking and Banking Regulation*, s.10.

vláda může provádět expanzivní politiku a Národní banka Ukrajiny restriktivní. Povede to ke značným finančním škodám a nebude mít pozitivní dopad na ukrajinskou ekonomiku. Dle mého osobního názoru význam fiskální politiky klesá, protože hrubý domácí produkt v současné době je vytvářeno většinou v soukromé sféře.

2.4.1 Osobní nezávislost

Osobní nezávislost je stanovena na základě jmenování členů bankovní rady. Jedná se o velmi důležitý proces, jelikož jak všichni dobře víme v poslední době lidský faktor je nejdůležitějším faktorem podnikání. Ve vedení banky by měli stát lidé, kteří nejsou členy politických stran, mají odpovídající vzdělání a praxi.

Na Ukrajině členy vrcholového vedení Národní banky Ukrajiny jmenuje parlament na návrh prezidenta. Členové jakékoliv bankovní rady by měli být jmenováni na delší období, než je funkční období parlamentu, jinak by došlo k politickým vlivům na politiku centrální banky. Ukrajinská centrální banka toto kritérium nespĺňuje.

Pro zajímavost uvedu, že členové americké centrální banky jsou jmenováni na období 14 let. Bohužel nedokázal jsem v zákoně najít požadavky na personál vedení. Dle mého názoru to způsobí netransparentnost ve výběru členů vedení.

Podle mě mohou být vrcholoví manažeři odvoláni ze své funkce pouze v případě spáchání trestného činu, nebo pokud jsou dlouhodobě nemocní, nebo pokud nespĺnili postavené cíle. Nelíbí se mi současná situace v centrálním bankovníctví, kde v zákoně o centrální bance nejsou jasně vymezeny pravidla odvolání členů vedení. Je to nejspíše způsobeno tím, že v zákoně nejsou přesně vymezeny cíle centrální banky, je tam pouze jejich obecný výčet.

Dále bych doporučil zavést odpovídající systém ohodnocení vedoucích pracovníků, při kterém se bude jejich mzda stejně jak i v soukromém sektoru odvíjet od jejich výsledků.

Pracovníci centrální banky by neměli vykonávat jinou činnost, než tu, kterou tvoří jejich pracovní náplň. Toto pravidlo je splněno. Dokonce členové vedení Národní banky Ukrajiny nesmějí mít podíl v žádné bance.

2.4.2 Institucionální nezávislost

Centrální banka musí vykonávat svoji činnost nezávisle na jiných orgánech, na druhou stranu by měla konzultovat svoji politiku s vládou. V právním řádě Ukrajiny jsem o tom nenašel žádnou zmínku. Dle mého osobního názoru to může způsobit určité komplikace a narušení koordinace fungování veřejného sektoru.

2.4.3 Funkční nezávislost

Centrální banka by neměla přímo úvěrovat vládu nebo jakkoliv se podílet na jejím financování. Centrální banka by měla mít volné ruce ve výběru prostředků a času provádění měnové politiky. Toto pravidlo je splněno. Národní banka Ukrajiny si dokonce sama určuje svůj rozpočet. Velice se mi líbí situace se ziskem/ztrátou. V případě dosažení kladného hospodářského výsledku, tento zisk směřuje do státní pokladny, v opačném případě by měla státní pokladna ztrátu uhradit.

2.5 Kapitálová přiměřenost

Chtěl bych věnovat pár řádků kapitálové přiměřenosti. Současná světová krize znervózňuje investory a veřejnost na celém světě. Na Ukrajině k tomu silně přispívá nezdravý bankovní sektor. Odborná veřejnost na Ukrajině vidí příčiny krize v nevyhovující kontrole komerčních bank ze strany Národní banky Ukrajiny a vyzývá centrální banku k posílení kontroly.

Odborníci nabízejí zvýšení kapitálové přiměřenosti. Z toho důvodu jsem se rozhodl podívat se na tento problém podrobněji. Pokud velmi zjednodušíme definici kapitálové přiměřenosti, zjistíme, že se jedná o poměr určité formy vlastního kapitálu a rizikových aktiv banky (např. úvěrů). Většina centrálních bank ve světě používá tzv. nová basilejská pravidla (Basel II). Pravidla pro kapitálovou přiměřenost jsou složena ze tří částí:

- 1) Finanční. Podle tohoto pravidla kapitálová přiměřenost by měla být nejméně 8%.
- 2) Pravidlo regulace a dohledu. Základní principy fungování dohledu a regulace.
- 3) Transparentnost. Komplex požadavků na otevřenost a průhlednost operací uskutečněných komerční bankou¹.

Kapitálová přiměřenost je jedním ze základních nástrojů bankovní regulace a zároveň bankovního dohledu. Tento ukazatel také slouží jako ukazatel stability banky. Zvyšování kapitálové přiměřenosti vede k větší bezpečnosti pro klienty banky, na druhou stranu to pro banku znamená pokles zisku.

Doporučoval bych zvýšit povinnou kapitálovou přiměřenost na úroveň aspoň 10-15%. V současné době musejí mít ukrajinské komerční banky kapitálovou přiměřenost na úrovni aspoň 8%. Pro srovnání – kapitálová přiměřenost Československé obchodní banky činila

---

¹ http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D1%8C_II

v roce 2008 11,3%¹. Na doporučení zvládnutí krize se podíváme v další části mé práce, která je tomu věnována.

---

¹ <http://www.finance.cz/zpravy/finance/151199-csob-loni-zvysila-cisty-zisk-na-10-8-miliardy/>

III. Postavení České národní banky a její srovnání s centrální bankou Ukrajiny

Česká národní banka je centrální bankou České republiky. Centrální banka je zřízena na základě Ústavy České republiky. Činnost České národní banky je upravena v zákoně č. 6/1993Sb., o České národní bance.

Česká národní banka je veřejnoprávní subjekt a má sídlo v Praze. Kromě sídla banka má i sedm poboček v následujících městech: Ústí nad Labem, Plzeň, České Budějovice, Hradec Králové, Brno, Ostrava. Nejvyšším orgánem je bankovní rada, která je složena z guvernéra, dvou viceguvernéřů a čtyř vrchních ředitelů. Bankovní rada je jmenována prezidentem, funkční období členů rady činí šest let¹.

Hlavním cílem České národní banky je péče o cenovou stabilitu. K plnění tohoto cíle využívá Česká národní banka následující režimy: režim s implicitní kotvou, cílování peněžní zásoby, cílování měnového kursu a cílování inflace². Centrální banka České republiky se na konci roku 1997 rozhodla změnit režim měnové politiky.

Česká centrální banka sestavuje a zveřejňuje statistiky, nejdůležitější z nich jsou měnové a finanční statistiky, platební bilance, statistika finančních účtů a vládní finanční statistika.

Kromě toho Česká národní banka vykonává:

- Dohled nad finančním trhem
- Emisní funkce
- Banka bank
- Banka státu (vedené účtů státních složek)
- Stanovuje kurs české měny k jiným měnám (ale až po projednání s vládou)
- Předkládá vládě návrhy zákonných úprav

---

¹ http://www.cnb.cz/cs/o_cnb/

² http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/cilovani.html

- Další

Pojďme porovnat dvě centrální banky. Samozřejmě některé věci budou shodné, některé se budou výrazně lišit. Dle mého osobního názoru úroveň České národní banky je daleko vyšší než Národní banky Ukrajiny. V následujícím textu se pokusím buď zamítnout, nebo potvrdit tuto hypotézu.

Historie dvou bank je úplně odlišná. Po sametové revoluci Česká národní banka mohla navázat na tradice své předchůdkyně. Úroveň české ekonomiky byla velmi vysoká, česká společnost nezažila období hyperinlace a měla aspoň základní představu o tržním hospodářství. Ukrajinská centrální banka měla obrovské úkoly. Národní banka Ukrajiny se musela oddělit od centrální banky Sovětského svazu. Chyběli lidé, kteří by měli aspoň základní představu o tom, jak doopravdy funguje tržní systém, chyběly zákony atd.

Obě dvě banky mají sídlo v hlavním městě, což je pochopitelné. Centrální banka Ukrajiny má pobočku na Krymu, která má zvláštní status, což vyplývá z jejího postavení – Krym má zvláštní postavení v ukrajinském politickém systému.

Podle české Ústavy je hlavním cílem České národní banky zabezpečit cenovou stabilitu české měny. Tato povinnost je také zakotvena v ukrajinské Ústavě. Dosažení tohoto cíle si klade za úkol většina centrálních bank ve světě.

Nejvyšším orgánem je v obou zemích centrální rada, která je jmenována prezidentem. V České republice a na Ukrajině má jen prezident právo odvolat bankovní radu. Bankovní rada Ukrajiny byla na rozdíl od České republiky velice často měněna, hlavně v 90. letech minulého století, což zřejmě nepřineslo stabilitu bankovnímu sektoru. Mimochodem v roce 2008 se pokusil ukrajinský parlament odvolat vedení Národní banky Ukrajiny. Rád bych uvedl tento příklad jako potvrzení nesouladu mezi výkonnou a zákonodárnou mocí na Ukrajině.

Ukrajinský parlament v prosinci roku 2008 vyjádřila svůj nesouhlas s politikou centrální banky a navrhl prezidentovi propustit vedení centrální banky v čele s panem Stelmachem. Prezident Ukrajiny odmítl propustit vedení centrální banky, a tak se parlament znovu obrátil na prezidenta se stejným návrhem.

Poté, co prezident podruhé odmítl zbavit pana Stelmache jeho funkce, parlament se pokusil prosadit nový zákon, který by se týkal činnosti a aktivit centrální banky během krize.

Účelem nového zákona bylo zbavit pana Pelmache jeho funkce. Prezident Ukrajiny se obrátil na Ústavní soud s prosbou prozkoumat tento zákon z hlediska jeho právní platnosti. Ústavní soud po prozkoumání zákona přijal usnesení, ve kterém přijetí nového zákona bylo zamítnuto a podle daného usnesení hlava centrální banky může být odvolána pouze na základě prezidentova rozhodnutí.

Funkční období členů bankovní rady centrální banky Ukrajiny je podle mého názoru příliš krátké.

Obě dvě centrální banky jsou nezávislé na výkonné moci, je to velice pozitivní, protože centrální banky mohou uskutečňovat nezávislou monetární politiku a nebrat ohled na potřeby a situaci ve výkonné moci.

Důležitou podmínkou správného a účinného fungování centrální banky je transparentnost její politiky a důvěra občanů. Dle mého osobního názoru důvěra českých občanů v politiku České národní banky je velká. Česká národní banka neustále pořádá konference, její představitelé se účastní rozličných seminářů atd. Dokonce guvernér České národní banky provedl přednášku na Vysoké škole ekonomické. Toto neplatí na Ukrajině. Občané nemají důvěru v naši centrální banku. Dokonce se jí obávají, důvěra během krize ještě více klesla poté, co Národní banka Ukrajiny vydala rozhodnutí, na základě kterého komerční banky mohly nevydávat peníze z termínovaných účtů. Toto rozhodnutí bylo zřejmě v rozporu se všemi ukrajinskými platnými právními předpisy.

Kromě toho, stránky České národní banky jsou velice přehledné a pohyb na stránkách nebo vyhledávání jakékoliv informace je velice snadný. Stránky Národní banky Ukrajiny jsou nepřehledné, stránkám chybí dokonce pole „hledat“.

Přejdeme k činnostem centrálních bank. Zdá se mi, že Národní banka Ukrajiny špatně vykonává dohled nad bankami. Zaprvé, počet ukrajinských bank je příliš velký. Každý velký koncern na Ukrajině má svou banku. Je to sice dobré pro koncerny a holdingy ze dvou důvodů: úspora nákladů a lepší uschování obchodního tajemství. První důvod spočívá v tom, že pokud koncern má svou banku, tak tím jemu klesají transakční náklady, podstata druhého důvodu tkví v lepší bezpečnosti dat, možnosti konkurence dozvědět se o hospodářské situaci ve společnosti tedy klesají.

Na druhou stranu banky jsou jedním z nejdůležitějších subjektů v ekonomice a proto předpisy a podmínky fungování bank musí být přísnější, než u ostatních podnikatelských subjektů. Právě z toho důvodu získání licence na provoz bankovní činnosti musí být těžší. V

české ekonomice působí v současné době několik desítek bank. Na Ukrajině počet komerčních bank přesáhl sto. Centrální banka Ukrajiny čistě teoreticky nemůže provádět efektivní dohled nad všemi bankami.

Funkce banky státu je stejná. Obě poskytují své služby státním orgánům a mají na starosti správu státního dluhu.

Obrovským minusem jak české, tak i ukrajinské centrální banky je nezodpovědnost vedení centrální banky za chybná rozhodnutí. V případě přijetí špatného rozhodnutí a zhoršení ekonomické situace v případě uskutečnění tohoto rozhodnutí, vedení obou centrálních bank bude v nejhorším případě odvoláno.

Monetární politika je trochu odlišná. Česká centrální banka většinou používá nepřímé nástroje. Národní banka Ukrajiny zasahuje zpravidla přímo. Většinou se jedná o kurzové intervence. V poslední době centrální banka Ukrajiny používá přímé administrativní metody. Většinou se jedná o dosazování svých lidí (pracovníků Národní banky Ukrajiny) do vedení bank. Některé komerční banky totiž po obdržení finanční výpomoci od centrální banky mají povinnost mít členy centrální banky ve svém vedení. V současné době (psáno v březnu roku 2009) má centrální banka své lidi v následujících komerčních bankách: Rodovid Bank, Big Energija, Odessa-Bank, Zahidinkombank, Nadra, Kiev, Pričenomorje, Ukrprombank .

Centrální banka Ukrajiny dokonce uvažovala jednu dobu o zrušení licencí všech podnikatelů, jejichž předmět činnosti spočívá ve výměně valut. Licence na výměnu valut by byly ponechány pouze komerčním bankám. Kromě toho, spread mezi prodejní a nákupní cenou by měl činit nejvýše 5%. Naštěstí toto nařízení nebylo přijato. Nedovedu si představit, aby Česká národní banka nebo české Ministerstvo financí dostaly stejný nápad.

Další významnou skutečností krize na Ukrajině je krize likvidity. Krize likvidity přivedla k tomu, že v bankách chyběly cizí měny. Všichni Ukrajinci začali masově vybírat peníze z účtů a měnit hřivny na cizí měny (především na euro a americké dolary). Vedlo to k návratu tzv. valjutciků. Valjutcici jsou lidi, kteří vyměňují hřivny za cizí valutu. Tento jev existoval na začátku 90. let, kdy u obyvatelstva klesla důvěra v národní měnu. Jednalo se o období hyperinflace, která dosahovala hodnot srovnatelných s hyperinflací v Německu v době Výmarské republiky.

IV. Finanční krize na Ukrajině

V době psaní této práce panuje ve světě krize, která měla svůj původ ve Spojených státech amerických. Krize se velice rychle rozšířila do Evropské unie a do ostatních zemí. V každé zemi krize má svá specifika a zpravidla nejsilněji udeřila do nejslabšího odvětví. V České republice krize nejsilněji zapůsobila na automobilový průmysl, který je většinou orientován na vývoz, především do Německa. Na Ukrajině krize začala v bankovníctví, ale velice rychle se rozšířila i na ostatní subjekty v ekonomice.

Na začátku se pokusím nadefinovat základní makroekonomické ukazatele a poukázat na nejslabší místa v ukrajinské ekonomice. Krize, která začala v bankovníctví, se velice rychle přesunula do ostatních odvětví. Nejvíce bylo dotčeno hutnictví, těžba uhlí a stavební sektor. Ukrajinské hutnictví má v současné době pouze jeden cíl – přežít. Silný úder dostal průmysl „plynovou válkou“ s Ruskem a následným zdražením plynu, o čemž také budu hovořit.

Ukrajina dostala poměrně velkou půjčku od Mezinárodního měnového fondu. Peníze bohužel nepomohly odstranit nebo eliminovat finanční krizi. Půjčce a jednáním s Mezinárodním měnovým fondem bude věnována patřičná pozornost, protože těchto jednání se zúčastnili představitelé Národní banky Ukrajiny a díky nim Ukrajina dostala finanční prostředky. Většina finančních prostředků byla však využita v rozporu s krizovým plánem a šla na úhradu vnějších dluhů.

Dále mě zajímal dopad finanční krize u nejbližších ukrajinských sousedů. Ukrajinská ekonomika má mnoho společných rysů s ekonomikami zemí bývalého Sovětského svazu. Chtěl jsem prozkoumat situaci v zemích Společenství nezávislých států. Zejména mě zajímal dopad na ruskou ekonomiku a kroky, které učinila ruská centrální banka.

Poslední část bude věnována krokům a hodnocení všeho, co provedla centrální banka Ukrajiny. Během sledování vývoje krize v mé zemi jsem dospěl k závěru, že ukrajinská centrální banka, vláda nebo parlament nic nedělá, jen vydávají nesmyslná rozhodnutí typu zákazu předčasného vybírání peněz z termínovaných účtů, které trvalo tři měsíce. V této části práce se pokusím potvrdit nebo zamítnout tuto hypotézu.

Krise bude mít dopad i na ostatní neekonomické činnosti. Ukrajina již delší dobu usiluje o vstup do Severoatlantické aliance. Vedení severoatlantické aliance se jasně vyjádřilo, že podmínkou vstupu bude modernizace ukrajinské armády. V roce 2009 se očekává pokles růstu hospodářství. Státní příjmy (zejména daňové) výrazně klesnou a vláda nebude moci modernizovat svou armádu.

Kromě toho, vztahy mezi vládou a prezidentem nejsou na dobré úrovni. Škodí to politické stabilitě země a odpuzuje zahraniční investory, kteří jsou velmi potřební pro ukrajinskou ekonomiku.

4.1 Základní charakteristika ukrajinské ekonomiky

Obrázek 6: Doněcká uhelná pánev

Zdroj: wikipedia.org. [12. 1. 2009]

Ukrajina, jak jsem již psal, velmi dlouhou dobu patřila silnějším sousedům. Během sovětské epochy zažila země obrovský ekonomický růst, hlavně její východní část – Donbass, viz obrázek č. 6).

Bylo postaveno mnoho nových závodů. Stejně jako i v ostatních komunistických zemích nebyl brán potaz na ochranu životního prostředí a vliv na ekologii, což vyvrcholilo výbuchem atomové elektrárny v Černobyli.

Ukrajinské území je velmi bohaté na nerostné suroviny, zejména na uhlí. Země má také obrovské zásoby dřeva a velmi úrodnou půdu (černozem). Ukrajinské zemědělství v podstatě nepotřebuje žádná hnojiva. Dále bych zdůraznil to, že Ukrajina má přístup k velmi teplému moři, které láká turisty ze zemí bývalého Sovětského svazu. Západní část Ukrajiny není moc rozvinutá, má však velmi pěknou panenskou přírodu. Kromě toho občané Evropské unie podle prezidentského výnosu nepotřebují vízum, pokud budou chtít navštívit mou zemi, což v poslední době výrazně zvýšilo počet turistů z Evropské unie.

Ukrajina má velmi levnou pracovní sílu, takže výroba stejných průmyslových výrobků na Ukrajině je daleko levnější, než ve vyspělých zemích. Nízká úroveň mezd vyvolává však velmi silnou migraci z Ukrajiny. Většina mých spoluobčanů jede pracovat nebo dokonce migruje do Evropské unie, Spojených států amerických nebo Ruska.

Ukrajinská ekonomika stejně jak i ostatní ekonomiky zemí bývalého Sovětského svazu se potýkají s problémy velké korupce, inflace a ztráty odbytových trhů. V 90. letech byla země zasažena hyperinflací, kterou můžeme srovnat jen s obdobím hyperinflace ve Výmarské republice.

Většina hrubého domácího produktu je vytvářena v průmyslu, ekonomicky aktivní obyvatelstvo činí 22,67 milionů lidí. Většina exportu směřuje do Ruska, Turecka a Itálie. Hlavními dovozními partnery jsou Rusko, Turkmenistán, Německo, Čína.

Přejdeme nyní k základním makroekonomickým ukazatelům. Jak je vidět z tabulky č. 2 Ukrajina za posledních 5 let zažila ekonomický boom. Tempo růstu hrubého domácího produktu činilo minimálně 2,7%, maximálně 12,1%, přičemž se pohybujeme v reálných číslech. To znamená, že inflace už byla zohledněna.

Tabulka 2: Hrubý domácí produkt (reálná čísla)

	2003	2004	2005	2006	2007
HDP	9,6%	12,1%	2,7%	7,3%	7,3%

Zdroj: www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/so_ek_r_u/soekru_u/12_2007/page_02.htm

4.2 Situace v ukrajinském bankovníctví

Pojďme se podívat, jak se dařilo ukrajinskému bankovníctví v prvním roce krize. Začneme u centrální banky. První věc, které si všimneme, je výrazný růst REPO sazeb nabízených Národní bankou Ukrajiny. V případě, že půjčka je krytá státními cennými papíry, REPO sazba overnight od ledna roku 2008 vzrostla o 0,5% ze 14,5% na 15%, pokud chcete dostat půjčku bez krytí, tak budete muset zaplatit o 1% navíc – REPO sazba vzrostla z 15% na 16%. Pro zajímavost uvedu, že REPO sazba v České národní bance za stejný period činila přibližně 4%.

Na podzim byla situace opravdu kritická. Obyvatelé začali rušit účty v domácí měně a došlo k masovému přesunu peněz do dolarových účtů. Národní banka Ukrajiny se rozhodla situaci vyřešit po svém. Vedení centrální banky našlo velice jednoduché řešení. Toto řešení dle mého osobního názoru znamenalo návrat k totalitě a komunismu. Vedení banky svým velmi „chytrým“ výnosem č. 319 rozhodlo zakázat předčasně vybírat peníze z účtu .

Tento krok byl zřejmě vítán komerčními bankami, ale jak to vždycky chodí v mé zemi, doplatili na to obyčejní lidé, kteří v podstatě neměli žádnou možnost si vybrat peníze z účtu. Mimochodem toto rozhodnutí bylo v rozporu se zákonem o bankách, který jasně stanoví, že každý střadatel si může kdykoliv vybrat peníze ze svého účtu. Naštěstí byl tento výnos po nějaké době zrušen.

Většina ukrajinských bank přestala na jaře dávat hypotéky. Podle předsedy Sdružení ukrajinských bank pana Alexandra Sugonjako banky půjčují peníze pouze na ty objekty, kde je termín dokončení reálný. Fyzickým osobám je podle pana Sugonjako odmítnuto poskytnutí půjček ze strany komerčních bank. Situace je opravdu vážná, protože podle předsedy Sdružení ukrajinských bank fyzická osoba může počítat jen s půjčkou v hřivnách, přičemž ročně za ni bude muset odvádět neuvěřitelných 55%:

Ukrajinská hřivna ztratila pouze během čtyř měsíců přibližně 50% své hodnoty – její kurs klesl ve vztahu dolaru ze 4,85 hřivny/americký dolar na 7,86 hřivny/americký dolar.

Na konci roku Rada Národní banky Ukrajiny začala dělat něco smysluplného a vydala doporučení, podle kterého je bankám doporučeno snížit úrokovou sazbu na účty v cizí měně a zvýšit úsilí v nalákání klientů na účty vedené v domácí měně.

Kromě toho, pokračoval skandál mezi prezidentem a premiérem. Premiér Julie Timošenková uvedla, že centrální banka vytiskla 40 mld. hřiven (přibližně 5 mld. amerických dolarů) a dala je do oběhu, aniž by o tom informovala veřejnost. Kromě toho premiér vyžádala po prezidentovi podat návrh do parlamentu na odvolání předsedy Národní banky Ukrajiny. V případě, že prezident neučiní toto rozhodnutí, se vláda v čele s paní Timošenkovou hodlá obrátit na státní zastupitelství.

4.3 Krize v zemích bývalého Sovětského svazu

V roce 1991 došlo k rozdělení Sovětského svazu. Místo jednoho velkého státu v současné době na politické mapě můžeme vidět několik menších států. Většina z nich si zachovala vzájemnou hospodářskou závislost. Země Společenství nezávislých států mají přibližně stejnou ekonomiku a potýkají se zpravidla se stejnými problémy, mezi které můžeme zařadit vysokou inflaci, nezaměstnanost, nízkou životní úroveň atd.

Mezi státy bývalého Sovětského svazu existují však poměrně velké rozdíly, pokud se pohybujeme v ekonomické rovině, zejména v bankovním sektoru. Existuje celá řada členění států Společenství nezávislých států, pro účely této práce bych použil své vlastní členění, které se zakládá na rozdělení států do dvou velkých skupin. Vycházím z členění, které je založeno na velikosti burzy cenných papírů a objemu, který je denně na ni obchodován.

Dle mého osobního názoru burza představuje nejlepší indikátor, který hodnotí životní úroveň a dodržení vlastnických práv v zemi. Můžeme velice dlouho diskutovat o dodržení lidských práv a svobod, o demokracii atd., ale pokud zjistíme, že v dané zemi neexistuje burza cenných papírů nebo existuje, ale je nevýznamná, bude to znamenat, že země je nejspíše nerozvinutá nebo tam vládne nějaký diktátor. Burza cenných papírů nikdy nebude fungovat v zaostalé zemi nebo v zemi, kde nejsou dodržena základní lidská práva.

Ale vraťme se ekonomické stránce. Podle výše zmíněného hlediska lze země rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny patří země, které jsou více rozvinuté než ostatní, např. Rusko, Ukrajina a země Pobaltí. Do druhé skupiny jsou zařazeny státy typu Turkmenistán, Arménie atd. Musím poznamenat, že druhá skupina je daleko početnější.

Oficiální vláda Běloruska odmítá existenci jakékoliv krize, ale na druhou stranu požádala Mezinárodní měnový fond a Rusko o finanční výpomoc. Ekonomika Běloruska je silně závislá na ruském hospodářství, více než 50% exportu je směřováno do Ruské federace. V Bělorusku stejně jak i na Ukrajině by byl problém koupit cizí měnu. Podle ministra financí byla krize našeho severního souseda vyvolána spekulanty z Ukrajiny a Ruska, kteří masově kupovali dolary a eura v Bělorusku.

Prezident Kazachstánu se rozhodl, že spojí všechny státní kazašské podniky do jednoho. To by prý mělo pomoci vyřešit krizi. Podle mého osobního názoru to není nejlepší

řešení, jelikož státní podniky působí v několika desítkách oborů a to, co je například vhodné pro finanční sektor nebude nutně znamenat dobré řešení pro dopravní sektor.

Krize nezpůsobila velké potíže Kyrgyzstánu, Arménii a Moldávii. Tyto země mají, dá se říci naturální hospodářství a nejsou zapojeni do mezinárodního pohybu kapitálu. To, že tyto země nepostihla krize tak, jak postihla více rozvinuté země, nebude nutně znamenat, že v budoucnu nebudou mít tyto země finanční problémy. Dle mého osobního názoru země bývalého Sovětského svazu, které jsou více rozvinuté, se dostanou z krize daleko rychleji.

4.4 Ruská centrální banka

Ruská centrální banka má mnoho společných rysů s ukrajinskou centrální bankou. Ruský bankovní systém, stejně jako ukrajinský, má dva stupně. Základní funkce jsou v podstatě stejné: emise oběživa, povinné minimální rezervy, dohled atd. Oficiální název centrální banky zní Centrální banka Ruské federace nebo Banka Ruska.

Pojďme se podívat na odlišnosti. Na Ukrajině je jednokomorový parlament, kterému je odpovědna centrální banka. V Rusku má parlament dvě komory: horní (Rada federace) a dolní (Státní дума). Centrální banka je odpovědna právě dolní komoře.

Další odlišnost spočívá v tom, že na rozdíl od Národní banky Ukrajiny ruská centrální banka neodvádí zisk do státní pokladny a stát nepřispívá na úhradu vzniklé ztráty. V současné době (psáno v březnu roku 2009) Banka Ruska má majoritní podíl (57,6%) ve Sběrbanke, což je jedna z největších bank Ruska.

V denním tisku se mnoho spekuluje o tom, že centrální banka přímo podporuje Sběrbank a že ostatní banky jsou ve velice nevýhodné situaci oproti Sběrbanke. Od druhé poloviny 90. let pracuje ve vedení této komerční banky mnoho lidí z KGB, FSB nebo policie. Analytici se domnívají, že toto nevytváří pozitivní obraz banky a nezlepšuje její image.

Pro zajímavost uvedu pár čísel: na začátku března roku 2009 činily rezervy Banky Ruska 386 894 mld. amerických dolarů, vlastní kapitál Sběrbanky činí 1 157 mld. ruských rublů (33,06 mld. amerických dolarů), zisk v roce 2008 byl na úrovni 108,2 mld. ruských rublů, což činí bezmála 3,08 mld. amerických dolarů.¹ Pro srovnání rezervy České národní banky se pohybují na úrovni 35 612,75 mil amerických dolarů² a dejme tomu vlastní kapitál Československé obchodní banky je 2,7 mld. amerických dolarů,³ v roce 2007 tato banka dosáhla zisku ve výši 0,54 mld. amerických dolarů⁴.

---

¹ Ru.wikipedia.org .

² http://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/devizove_rezervy/drs_struktura_cs.htm

³ <http://www.csob.cz/WebCsob/Data/tz/2008/TZ080214a.pdf>

⁴ tamtéž

Ale vraťme se k ekonomické situaci v bankovníctví Ruska. V Rusku, stejně jako na Ukrajině, je poměrně velká inflace, která se pohybuje na úrovni 10-15% ročně. Hrubý domácí produkt roste tempem přibližně 6-8% za rok. Kromě toho, nesmíme zapomenout, že ruská ekonomika je silně závislá na ceně ropy, která jak si všichni dobře pamatujeme, překročila v roce 2008 hranici 100 amerických dolarů za barel. Právě z toho důvodu Banka Ruska dokázala nashromáždit velmi slušné finanční prostředky.

Podle oficiálních údajů pouze v roce 2007 rezervy ruské centrální banky vzrostly o neověřitelných 60%. Tyto peníze se budou zřejmě hodit během finanční krize. Kromě toho, Rusko předčasně splatilo dluh vůči Pařížskému klubu. Připomenu, že v 90. letech si vláda půjčila obrovské množství peněžních prostředků v zemích západní Evropy a ve Spojených státech amerických.

Kromě toho proběhly kontroly splnění norem centrální banky u komerčních bank. Pouze během dvou let (2005-2007) zrušila centrální banka licence 163 bankám (na konci března v Rusku má licenci na provoz bankovní činnosti přibližně 1 100 komerčních bank). Pokud to dobře počítám, tak pouze během dvou let bylo odvoláno 8% licencí. Hodnotím to jako velice pozitivní skutečnost, jelikož dle mého osobního názoru sektor bankovníctví je nejdůležitější sektor v ekonomice a proces získávání licencí musí být opravdu těžký a náročný.

Dále bych poznamenal velice zajímavou skutečnost: centrální banka Ruska rozděluje všechny banky do dvou velkých skupin: na banky, které mají pobočku v Moskvě a na ostatní banky.

Ale pojďme se podívat na finanční krizi. V roce 2008 se zhoršila ekonomická situace ve světě. Vzrostla rizika u ruských zahraničních partnerů, ceny na exportní zboží velice silně kolísaly – stačí si vzpomenout na změnu ceny ropy během roku 2008. Exportérům také překážely pohyby cen cizích měn (především amerického dolaru a eura). Došlo k poklesu tempa růstu hrubého domácího produktu u největších ekonomických partnerů Ruska – Německa, Japonska a Itálie.

Krize do Ruska dorazila na konci roku 2008 v době vyhlášení bankrotu Lehman Brothers. Ruský finanční trh se během posledních několika let velice silně integroval do celosvětového finančního trhu, proto krize ve Spojených státech rychle dorazila i do Ruska. Na konci roku 2008 zažila ruská ekonomika největší krizi od roku 1998. Největší ránu dostaly

ty oblasti ekonomiky a průmyslu, ve kterých byl výrazný podíl zahraničního kapitálu nebo které se orientovaly na vývoz.

Stejně tak jsme mohli i v létě sledovat výrazný pokles kursu amerického dolaru v České republice. Na začátku roku 2008 největší centrální banky světa začaly bojovat proti krizi. Během roku 2008 Federální rezervní systém snížil úrokovou sazbu o neuvěřitelných 2,25%, Bank of England snížil z 5,5% na 2%.

Centrální banka Ruské federace také musela zakročit do ekonomiky. Během roku 2008 rezervy Banky Ruska klesly o 10,8% na úroveň 427,1 mld. amerických dolarů. Na konci roku 2008 zahraniční investoři začali masově opouštět ruský trh. Během roku 2008 kurs rublu vůči euru klesl o 5,6%, vůči americkému dolaru o 12,7%.

Ze všech zmíněných důvodů růst ruského hrubého domácího produktu během roku 2008 činil pouze 5,6%, v roce 2007 byl růst na úrovni 8,1%. V roce 2008 byla inflace vyšší než v roce 2007: 13,3% oproti 11,9%. Kromě toho klesl objem investic. Růst objemu investic v roce 2008 činil 9,1% oproti 21,1% v roce 2007.

Rozhodl jsem se vytvořit tabulku, ve které napíši nejdůležitější makroekonomické a mikroekonomické události, které negativně ovlivnily ruský finanční trh. Vzhledem k tématu a zaměření své práce se soustředím na komerční banky a na kroky, které učinila Banka Ruska. Krize v Rusku trvá více než 6 měsíců, má svůj původ v jiné zemi, takže začnu chronologicky od začátku roku 2008.

Tabulka 3: Ekonomické události

<i>Datum</i>	<i>Událost</i>
Leden 2008	Pokles burzovních indexů po celém světě. V Německu a Japonsku pokles činil 7,4-12%. „Lidři“ poklesu jsou asijské velmoci Indie a Čína.
4. 2. 2008	Banka Ruska zvýšila úrokové sazby na poskytnutí úvěrů o 0,25% (na úroveň 10,25% per annum).
6. 3. 2008	Banka Ruska zrušila licenci na provoz bankovní činnosti „Rybhobzbankce“. Důvod – neschopnost banky splatit své dluhy.

11. 03. 2008	Mezinárodní ratingová agentura Standard & Poors zvýšila dlouhodobý rating Ruska ze stabilního na pozitivní
21. 4. 2008	Krize silně ovlivňuje finanční situaci v západní Evropě. Bank of England se rozhodl podpořit místní banky částkou ve výši 50 mld. liber
28. 4. 2008	Banka Ruska zvýšila úrokovou míru o 0,25% (na úroveň 10,5% per annum)
14. 5. 2008	Banka Ruska začala provádět rozsáhlé intervence na trhu cizích měn.
2. 06. 2008	Ukončení práce výboru IMF v Rusku. Závěr: Rusko nebude silně dotčeno finanční krizí, ceny za ropu zůstanou na vysoké úrovni. Tento závěr, jak ukáže čas, byl mylný.
10. 06. 2008	Banka Ruska znovu zvýšila úrokovou sazbu o 0,25%.
1. 07. 2008	PMR vůči ruským bankám-nerezidentům zvýšeny o 1,5% (na úroveň 7%), zbytek PMR zvýšen o 0,5% (na úroveň 5-5,5%)
11. 07. 2008	Ceny za ropu Urals dosáhly svého maxima – 140 amerických dolarů za barel. Ruské ropné společnosti inkasují obrovské zisky.
14. 07. 2008	Banka Ruska znovu zvýšila úrokové sazby o 0,25%.
16. 07. 2008	Mezinárodní ratingová agentura Moodys Investors Service zvýšila rating termínovaných účtů v cizí měně v Rusku z Baa2 na Baa1. Předpoklad vývoje je pozitivní.
30. 07. 2008	Ruská společnost mail.ru (obdoba seznamu) odložila svůj vstup na Londýnskou burzu kvůli finanční krizi.
28. 08. 2008	Banka Ruska zrušila licenci komerční bance MAKB „Premiér“. Důvod – neschopnost splatit své závazky.
1. 09. 2008	Povinné minimální rezervy vůči bankám-nerezidentům zvýšeny o 1,5%

	(na úroveň 8,5%), zbytek povinných minimálních rezerv zvýšen o 0,5% (na úroveň 5,5-6%)
7. 09. 2008	Znárodnění velkých hypotečních bank Fannie Mae a Freddie Mac ve Spojených státech amerických.
10. 09. 2008	Banka Ruska vydala doporučení, ve kterém je komerčním bankám doporučeno posílit kontrolu operací směřovaných na nezákonný vývoz kapitálu z Ruska.
16. 09. 2008	Jedna z největších investičních bank světa Lehman Brothers Holdings Inc. vyhlásila bankrot. Krize dorazila do Ruska.
16. 09. 2008	Pokles burzovního indexu v Rusku o 17%. Kvůli propadu indexu byly zastaveny všechny obchody na burze cenných papírů.
17. 09. 2008	Burza cenných papírů je zastavena do 19. 09. 2008.
18. 09. 2009	Porada mezi prezidentem Ruska a členy vlády, které se zúčastnili představitelé Banky Ruska. Výsledek: snížení vývozních cel na ropu a doporučení snížit úroveň povinných minimálních rezerv.
18. 09. 2009	Banka Ruka snížila úroveň povinných minimálních rezerv o 4% vůči všem druhům účtů.
19. 09. 2009	Mezinárodní agentura Standard & Poors snížila rating Ruska z pozitivního na stabilní.
22. 09. 2009	Ruské železnice a.s. odložily veřejnou nabídku akcií svých dceřiných společností.
30. 09. 2008	Zastavení všech obchodů na ruské burze cenných papírů (kvůli vysokému kolísání ceny akcií).
3. 10. 2008	Během pěti dní základní burzovní indexy v Rusku, Brazílii a Spojených státech amerických klesly o 12-16,7%.

3. 10. 2008	Prezident Bush podepsal zákon o finanční pomoci bankovnímu systému Spojených států amerických, pomoc je odhadována ve výši 700 mld. dolarů.
6. 10. 2008	Ruský internetový server yandex (obdoba centrum.cz) odložil svou veřejnou nabídku akcí na americké Nasdaq kvůli finanční krizi.
8. 10. 2008	Zrušení obchodování na ruské burze cenných papírů do 10. 10. 2008
9. 10. 2008	Po vzájemné dohodě několik centrálních bank (Evropská unie, Spojené státy americké, Velká Británie, Kanada, Švýcarsko, Švédsko, Austrálie) snížily úrokové sazby o 0,5%.
10. 10. 2008	Snížení ceny ropy přechází na propad. Během posledních 10 dní cena za ropu Urals klesla o 28%. Konec zlatých časů pro ropné společnosti.
10. 10. 2008	Během 5 posledních dní došlo k poklesu všech burzovních indexů světa o 12,8-24,3%. „Lídrem“ poklesu je Japonsko. Kvůli poklesu bylo zastaveno obchodování na tři dny na ruské burze cenných papírů.
13. 10. 2008	Znárodnění Royal Bank of Scotland plc.
14. 10. 2008	Schválení zákona o pomoci ruským bankám a podnikům. Velikost finanční pomoci je 50 mld. amerických dolarů a 0,95 bilionů ruských rublů.
15. 10. 2008	Banka Ruska plošně snížila všechny povinné minimální rezervy o 0,5%.
16. 10. 2008	Zrušení licence u komerční banky Junitbank. Důvod – neschopnost splácet své závazky.
23. 10. 2008	Bank Ruska zvýšila úrokovou sazbu o 0,5% (na úroveň 4,75-5,25% per annum) na účty, které jsou vedeny u něj.
24. 10. 2008	Během posledních třech dní základní burzovní indexy klesly o 10,1-17,8%. „Lídrem“ poklesu je tentokrát Rusko. Obchodování na ruské burze

	cenných papírů je zastaveno do 28. 10. 2008.
28. 10. 2008	Mezinárodní ratingová agentura Standard & Poors snížila rating Moskevské oblasti a podniků působících v ni z BB na B-.
28. 10. 2008	Komerční banka Sobinbank, která měla problémy s likviditou je odkoupena komerční bankou Gazenergoprombank. Banka Ruska následně rozmístila v poslední bance účet ve výši 13,7 mld. rublů.
5. 11. 2008	Banka Ruska prodloužila maximální dobu vypůjčení peněz bez ručení na 6 měsíců.
10. 11. 2008	Agentura Fitch-Ratings snížila rating Ruska ze stabilního na negativní.
11. 11. 2008	Zastavení obchodování na burze cenných papírů. Zastavení bude trvat do 13. 10. 2008.
27. 11. 2008	Schválení nového daňového zákona, podle kterého daň z příjmů právnických osob klesá o 4% (z 24% na 20%).
1. 12. 2008	Jeden z největších výrobců niklu na světě Norilský nikel zveřejnil finanční plán na rok 2009, podle kterého předpokládá snížení výdajů ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku o 24%. Snížení výdajů bude dosaženo hlavně propouštěním personálu.
1. 12. 2008	Společnost Gazpromneft vyhlásila rozhodnutí o zastavení některých projektů spojených s výzkumem a hledáním nových nalezišť ropy.
4. 12. 2008	Zrušení bankovní licence Tjumenenergobance z důvodu neschopnosti splácet závazky.
7. 12. 2008	Komerční banka Banka Moskvy vyhlásila záměr snížit počet pracovníků o 10%.
8. 12. 2008	Mezinárodní agentura Standard & Poors snížila dlouhodobý rating Ruska z BBB+ na BBB, krátkodobý z A-2 na A-3.

15. 12. 2008	Banka Ruska vyhlásila záměr poskytovat půjčky bez ručení komerčním bankám na období do 1 roku.
25. 12. 2008	Sběrbank přestal půjčovat fyzickým osobám peníze v cizí měně.

Závěr

Má práce byla věnována analýze existujícího systému centrálního bankovníctví na Ukrajině. Toto téma jsem si vybral důvodu, že se ekonomika mé země ocitla v hluboké krizi a centrální banka je jedna z institucí, která je schopna tuto krizi vyřešit.

Zvolil jsem trochu odlišný způsob přístupu k dané problematice. Během psaní této práce jsem zjistil, že v současné odborné české literatuře chybí popis ukrajinské centrální banky, hlavně chybí její srovnání s ostatními centrálními bankami ostatních zemí bývalého Sovětského svazu a centrální bankou České republiky. Z toho důvodu si myslím, toto téma osloví především českou odbornou veřejnost a poskytne jí základní přehled o systému centrálního bankovníctví mé země.

Na začátku své práce jsem na několika stránkách seznámil čtenáře s historickou minulostí své země, prozkoumal jsem pouze významné události nebo události, které ovlivnily bankovní systém Ukrajiny.

Následně jsem přestoupil k historické části mé práce, kde jsem porovnal systémy centrálního bankovníctví, které existovaly v minulosti na území dnešní Ukrajiny. Rakousko-uherská a československá centrální banky mi přišly jako nejlepší. Na příkladě rakouské centrální banky a centrální banky, která existovala v carském Rusku, jsem potvrdil svoji hypotézu o tom, že nezávislá centrální banka bude existovat pouze v demokratickém politickém režimu.

Poté jsem uvedl základní věci týkající se současného stavu ukrajinského centrálního bankovníctví, soustředil jsem se na úkoly, cíle a nástroje, které jsou využívány centrální bankou Ukrajiny.

Poslední část je věnována rozdílu mezi ukrajinskou a českou centrální bankou. Dospěl jsem k závěru, úroveň České národní banky je daleko vyšší, kromě toho se mi absolutně nelíbily rozhodnutí, která přijala centrální banka Ukrajiny. Je absolutně pochopitelné, že je historie těchto dvou bank úplně odlišná. Území České republiky bylo velmi silně rozvinuto, po sametové revoluci čeští centrální bankéři mohli navázat na tradice předválečného Československa. Mnoho mých spoluobčanů si před rokem 1990 nedokázalo představit co to je inflace. Největší rozdíly jsem našel v následujících oblastech: transparentnost centrální banky a důvěra občanů, nástroje monetární politiky, spolupráce s výkonnou mocí, poskytnutí licencí na provozování bankovní činnosti.

Ukrajinská centrální banka se vůbec nezajímá o transparentnost své politiky. Důvěra občanů je velmi nízká. Mimochodem, tato důvěra ještě více klesla poté, co rada centrální banky Ukrajiny provedla celou řadu nesmyslných rozhodnutí, o kterých jsem psal. Centrální banka v mé zemi vede těžké boje se zákonodárnou mocí a vůbec s ní nespolupracuje. Počet bank v mé zemi na konci 90. let přesáhl 100, což je dle mého osobního názoru poměrně velké číslo. Nedokážu si představit, jak dokáže nějaká centrální banka monitorovat vývoj tak velkého počtu bank. Centrální banka Ukrajiny používá spíše přímé nástroje, zejména kursové intervence. Organizační struktura ukrajinské centrální banky bych vytkl její netransparentnost. Občas se mi zdálo, že funkce některých oddělení se prolínají.

Systém ukrajinského bankovníctví je dvoustupňový. Je tvořen centrální bankou (Národní bankou Ukrajiny) a celou řadou komerčních bank. Na rozdíl od České republiky působí na území Ukrajiny přibližně 200 komerčních bank. Dle mého osobního názoru se nejedná o ideální stav, jelikož banky plní velmi důležitou roli v ekonomice a tak velký počet bankovních subjektů hovoří pouze o tom, že získání bankovní licence je velmi snadné.

Poslední kapitola byla věnována krizi a krokům, které uskutečňují centrální banky v zemích bývalého Sovětského svazu. Po důkladném prozkoumání existující situace jsem dospěl k závěru, že ze všech států je na tom nejlépe Rusko. Tato země nejen že má jedny z největších devizových rezerv na světě, ale uskutečňuje naprosto vhodné kroky směřující k odstranění následků krize. Dle mého osobního názoru se Ruská federace dostane z finanční krize nejrychleji.

Cíl své práce, analýzu existujícího systému centrálního bankovníctví na Ukrajině, považuji za splněný. Práce poskytuje jasný přehled o existujícím systému centrálního bankovníctví, a proto bude přínosná nejen pro společnosti, které mají záměr podnikat na území Ukrajiny, ale i pro všechny, kdo se zajímají o hospodářství tohoto východoevropského státu.

Požité zdroje a literatura:

Literatura:

1. VENCOVSKÝ, F., PÍLPÁN, K. a kol.: *Dějiny měnových teorií na českém území*. 1.vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2005. ISBN 80-245-0992-X.
2. REVENDA, Z. a kol., *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, 4. vydání, Praha: Management Press, 2005. ISBN 80-7261-132-1
3. REVENDA, Z., *Centrální bankovníctví*. 2. vydání. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-051-1
4. DVOŘÁK, P., *Bankovníctví pro bankéře a klienty*. 3. vydání. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-515-X
5. PAVLÁT, V., *Kapitálové trhy a burzy ve světě*. 1. vydání, Praha: Grada, 1993. ISBN 80-85424-90-8
6. POLIDAR, V., *Management bank a bankovních produktů*. 1. vydání, Praha: Ekopress, 1995. ISBN 80-901991-0-0.
7. DORAZIL, O., *Světové banky v kostce*. 1. vydání, Vimperk: Papyrus, 1992. ISBN 80-901111-1-4.

Elektronické zdroje:

- 1) Zákon o NBU. Dostupné na www: <http://economics.kiev.ua/?id=435&view=article>,
- 2) Knihovna Alexandrové. Dostupné na www: <http://alexlib.com.ua/>,
- 3) Referát: Finanční kontrola. Dostupné na www: <http://zppref.narod.ru/control.htm>,
- 4) NBU. Dostupné na www: <http://www.bank.gov.ua>,
- 5) Bankovní dohled na Ukrajině. Dostupné na www: <http://realter-nsk.ru/>,
- 6) Informační portál file.liga.net. dostupné na www: <http://file.liga.net/>
- 7) Informační portál: Russians in Israel. Dostupné na www: <http://www.rus.co.il/>,
- 8) Informační portál o Forexu. Dostupné na www: <http://forex.alberts.ru/>,
- 9) Ukrajinský informační portál focus.in.ua. Dostupné na www: <http://focus.in.ua/>,
- 10) Informační portál o finanční krizi. Dostupné na www: <http://krisis.com.ua>,
- 11) Centrální banka Ruska. Dostupné na www: <http://www.cnb.ru> ,
- 12) Informační portál cbonds. Dostupné na www: <http://www.cbonds.ru>,
- 13) Rakouská centrální banka. Dostupné na www: <http://www.oenb.at> ,
- 14) Informační portál Rosbizness. Dostupné na www: <http://www.rosb.ru>,
- 15) Ukrajinský státní statistický výbor. Dostupné na www: <http://www.ukrstat.gov.ua>
- 16) Wikipedia. Dostupné na www: <http://www.wikipedia.org>
- 17) ČNB. Dostupné na www: <http://www.cnb.cz>.
- 18) ČSOB. Dostupné na www: <http://www.csob.cz>
- 19) Finanční portál finance.cz. Dostupné na www: <http://www.finance.cz>
- 20) Informační portál NEWSru.com. dostupné na www: <http://www.temadnya.ru>
- 21) Informační portál economist.ru. Dostupné na www: <http://www.economist.ru>

Abstract

This diploma paper was devoted to analysis of contemporary system of central banking in Ukraine and its comparison with system of central banking in the Czech Republic.

This diploma paper consists of history the following parts: central bank in Ukraine, functions of central bank in Ukraine, position of central bank in Ukraine and Czech Republic, financial crisis in Ukraine. In the beginning there is information about historical past of Ukraine, where significant events that influenced banking system in Ukraine are explored and analyzed. The following part compares systems of central banking in Ukraine in the past with systems of central banking nowadays. Also, you can find information and analysis on current situation in Ukraine's central banking with its objectives, implements and goals.

Last part of this diploma paper is devoted to differences between Czech and Ukrainian systems of central banking. The conclusion that comes from comparisons and analysis of systems of central banking of selected countries is that system of central banking of the Czech Republic is much further developed than Ukrainian. The main differences are transparency of Czech central bank and people's confidence in it, instruments of monetary policy, cooperation with executive authorities of the country, licenses for private banking operation

Last section of this diploma paper is devoted to systems of central banking in the countries of former Soviet Union. Extended research shows that the best situation from all the countries is in Russia. This country not only has one of the biggest foreign exchange reserves in the world but it also seems to implement most appropriate solutions for overcoming crisis from all the researched countries.

This diploma paper gives complete overview about system of central banking in Ukraine and will be useful not only for companies that are planning to carry business in Ukraine but also for those who are interested in economy of this East European country.

Název diplomové práce: **Srovnání postavení České národní banky a centrální banky Ukrajiny**

Name of diploma paper: Comparison of the position of the Czech National Bank and Central Bank of Ukraine

Klíčová slova: Centrální banka na Ukrajině, funkce centrální banky Ukrajiny, postavení České národní banky

Key words: Central bank in Ukraine, functions of central bank in Ukraine, position of Czech national bank